

Ν. Π. ΑΝΔΡΙΟΤΗ

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ
ΤΗΣ ΚΟΙΝΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

είναι τόσο σοφός, ώστε να ἐτυμολογήσῃ μόνος του ὅσες λέξεις εἶναι ἄγνωστος ἀρχῆς, οὔτε να ἀποφανθῇ ἀξιωματικᾶ ἀν ἡ ἐρμηνεία πού ἔδωσε κάποιος σέ μιὰ λέξη εἶναι ἀσφαλῶς σωστή ἢ ὄχι, οὔτε ἀπό τις πολλές τυχόν ἐρμηνεῖες μιᾶς λέξης να προκρίνῃ ἀδίσταχτα τῆ μιᾶ. Ἡ βεβαιότητα θὰ ἔρθῃ πότε γιά τῆ μιὰ λέξη, πότε γιά τῆν ἄλλη, ἀργά, με τῆ διαδοχῆ γενεῶν ἐτυμολόγων.

Τί μπορεῖ καί πρέπει λοιπόν να κάμῃ σήμερα ὁ πρῶτος συγγραφέας νεοελληνικοῦ ἐτυμολογικοῦ λεξικοῦ; Τὸ ἔργο του, ἀν δὲ θέλῃ να εἶναι αὐθαίρετο, περιορίζεται ἀπὸ τῆ δύναμη τῶν πραγμάτων στο να κάμῃ μιὰν ἀπλή κωδικοποίηση τῶν ἐτυμολογικῶν συμβολῶν τῶν ἐρευνητῶν, καί τὸ πολὺ πολὺ να δώσῃ κάποια, προσωπικῆς φυσικᾶ ἀξίας, βαρύτητα σέ μιὰν ἀπὸ τις ἐρμηνεῖες πού ἔχει ἐμπρός του, καθὼς καί τὸ να χωρίσῃ τις ἀναμφισβήτητα σφαλερές. «Aufgabe», γράφει ὁ A. Thumb, Die griech. Sprache (Geschichte der indg. Sprachwissenschaft, σελ. 96), «des etymologischen Wörterbuches ist es, das Geleistete zu buchen und die Spreu vom Weizen zu sondern», δηλ. «ἔργο ἐνὸς ἐτυμολογικοῦ λεξικοῦ εἶναι να συγκεντρώσῃ σέ βιβλίον ὅ,τι ἔδωσε ὡς τώρα ἡ ἐπιστημονικῆ ἐρευνα καί να χωρίσῃ τὰ σκύβαλα ἀπὸ τὸν καρπὸ».

Αὐτὸ τὸ σύστημα ἀκολούθησα στῆ σύνταξῃ τοῦ λεξικοῦ μου. Τίς λέξεις πού, ὅσο μπόρεσα να ἐξακριβώσω, δὲν ξέρουμε τῆν ἀρχῆ τους, ἀν ἦταν πάγκοινες, τίς καταχώρισα στο λεξικὸ με τῆν παρατήρησῃ «ἄγνωστου ἐτύμου», ἐνῶ ἀν ἡ χρῆσῃ τους ἦσαν περιορισμένη, προτίμησα να τις παραλείψω. Τίς λέξεις γιά τις ὁποῖες ἔχουν προταθῆ ἐτυμολογικῆς ἐρμηνεῖες ἐπιστημονικᾶ βέβαιες ἢ πιθανές τις καταχώρισα με παραπομπή σ' ἐκείνους πού τις ἐρμήνευσαν, ἐνῶ ἀν οἱ ἐρμηνεῖες ἦσαν λιγότερο πιθανές, τις ἀναφέρω με ἓνα «ἴσως» ἢ «κατὰ τὸν δείνα ἐρευνητῆ ἀπὸ τὸ δείνα». Ὅπου συμβαίνει να ἔχουν προταθῆ γιά μιὰ λέξη περισσότερες ἐρμηνεῖες, ἐπρόταξα τῆν πιθανότερη καί κατόπι παραθέτω τις ἄλλες, γιά να τις ἔχῃ καί αὐτὲς ὑπ' ὄψῃ του ὁ ἀναγνώστης, ἀφοῦ δὲν ἀποκλείεται στο μέλλον να ἀποδειχθῇ καμιὰ ἀπὸ αὐτὲς πιὸ σωστή. Ἄν ἔτσι βαρύνεται κάπου κάπου τὸ λεξικὸ με πολλές παραπομπές, εἶμαι βέβαιος ὅτι δὲ θὰ ἐνοχληθῇ ὁ μὴ φιλόλογος ἀναγνώστης, γιὰτὶ μπορεῖ να τις παρατρέξῃ.

Προκειμένου γιά λεξικὸ τῆς κοινῆς Νεοελληνικῆς, ἀκόμα πιὸ πολλές δυσκολίες παρουσιάζει τὸ πρόβλημα: ποιὲς εἶναι οἱ λέξεις πού συναποτελοῦν τῆν κοινή, δηλ. πού δὲν εἶναι ἰδιωματικῆς. Πρῶτα ἀπὸ ἀποψη γεωγραφικῆ, κάθε μεγάλη περιοχῆ κοντὰ στις γραμματικῆς ἰδιορρυθμίες τῆς ἔχει καί τις

λεξιλογικές. Μερικές από τις λέξεις που η νότια ή η ανατολική Ελλάδα τις έχει για κοινές δεν τις δέχεται για τέτοιες ή βόρεια ή η δυτική, και αντίστροφα. Δεύτερο από άποψη επαγγελματική και κοινωνική, είναι γνωστό πως από τις εκατοντάδες χιλιάδων λέξεων που συναπαρτίζουν μια καλλιεργημένη γλώσσα πολιτισμένου λαού ο κοινός άνθρωπος, ακόμα και ο κάτοικος των πόλεων, δε χρησιμοποιεί στην ομιλία του και συνήθως δε γνωρίζει περισσότερες από 5-10 χιλιάδες· όλες οι άλλες υπάρχουν, είναι κοινές, αλλά μόνο με το νόημα του επαγγελματικού καταμερισμού και των κύκλων μορφωτικού και κοινωνικού επιπέδου. Η κοινή ορολογία του γεωργού, του κτηνοτρόφου, του ναυτικού, του εμπόρου, του τεχνίτη, του επιστήμονα, του διανοουμένου ή λογοτέχνη δεν είναι η ίδια. Ο χαρακτήρας της ως κοινής είναι ιδεατός, περίπου όπως είναι ιδεατή η συμμετοχή του ατόμου στον εθνικό πλοῦτο. Δε χρειάζεται λοιπόν να ξέρουν όλοι μια λέξη για να είναι αυτή κοινή. Επιβάλλεται ελαστικότερη έρμηνεία του όρου «κοινός» που σαλεύει επάνω σε μιάν υψηλή κλίμακα, για να μη συμβῆ τὸ άτοπο να αποκλείονται από ένα λεξικό τῆς κοινῆς λέξεις που τις μεταχειρίζεται και τις θεωρεῖ κοινές τὸ ένα τρίτο ή τὸ μισό ή τὰ δυὸ τρίτα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας ἀπὸ γεωγραφική ή κοινωνική ἀποψη.

Γιὰ τὴν ἑτυμολογική ἐρμηνεία τῶν λέξεων που καταχώρισα στὸ λεξικὸ ἀκολούθησα ἀπὸ τεχνική ἀποψη τὴν ἐξῆς μέθοδο :

1) Γιὰ τις λέξεις που εἶναι ἤδη ἀρχαῖες ή μεσαιωνικές : α) Γιὰ δσες εἶναι αὐτούσιες ή με κάποια γραμματική ἀλλοίωση ἀρχαῖες ή μεταγενέστερες (ὡς τὰ τέλη τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς), εἴτε γνήσιες ἑλληνικές εἶναι εἴτε ξένες, περιορίστηκα νὰ ἀναφέρω στὸ ἑτυμολογικὸ ἐρμῆνευμα τὸν παλαιὸ τύπο με τὸν χαρακτηρισμὸ «ἀρχ(αῖο)» ή «μεταγ(ε)ν(έστερο)», π.χ. ἄνθρωπος ὁ, ἀρχ. ἄνθρωπος, σερνικός ἐπίθ., ἀρχ. ἀρσεν-ικός, φτερὸ τό, ἀρχ. πτερόν κ.ο.κ., ἀφήνοντας τὴν ἀναζήτηση τῆς ἑτυμολογίας τῆς παλαιᾶς λέξης στὰ ἑτυμολογικὰ λεξικά τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς. Ἐξαίρεση ἔκαμα γιὰ τις μεταγενέστερες λέξεις που προέρχονται ἀπὸ τὴ Λατινική, π.χ. λεγεῶνα ή, μεταγν. λεγεών < λατιν. *legio*, λουρὶ τό, μεσν. *λουρίν* < *λωρ-ίον*, ὑποκορ. τοῦ μεταγν. *λῶρον* < λατιν. *logum*. Ὅπου πάλι ή ἀρχαία ή μεταγενέστερη λέξη, ἀπ' ὅπου σχηματίστηκε ή σημερινή, ἦταν παράγωγη ή σύνθετη, πρόσθεσα καὶ τὸν τύπο ἀπὸ τὸν ὁποῖο σχηματίστηκε; π.χ. ρυάκι τό, μεταγν. *ρυάκ-ιον*, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. *ρύαξ*, ἀνοίγω ἀρχ. *ἀν-οίγω* < ἀνά πρόθ. + οἶγω. β) Γιὰ δσες εἶναι μεσαιωνικές, ἐθεώρησα χρήσιμο νὰ ἐξηγήσω τὴν ἑλληνική ή ξένη ἀρχή τους, π.χ. λαθούρι τό, μεσν. *λαθούρ-ιν*, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. *λάθυρος*, μουστος ὁ, μεσν. *μούστος*

< λατιν. (*vinum*) *mustum* (=νέο κρασί), ἢ τὴν ἄμεσα ξένη, ἔμμεσα ὁμως ἑλληνικὴ καταγωγὴ τους, π.χ. **βάρκα** ἢ, μεσν. *βάρκα* < λατιν. *barca* < *barica* < ἑλλ. *βάρης*, **τεφτέρι** τό, ὄψιμο μεσν. *τεφτέρι* < τουρκ. *tefter* < ἑλλ. *διφθέρα* (=δέρμα, βιβλίο δερμάτινο). Γιὰ πολλές λέξεις πού ἡ σχέση τους μὲ ἀντίστοιχες ἀρχαῖες ἑλληνικὲς εἶναι γιὰ κάθε ἐγγράμματο γνωστή, ὄχι ὁμως καὶ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο σχηματίστηκαν ἀπὸ τίς ἀρχαῖες, προσπάθησα νὰ δώσω μὲ ὄλη τὴ δυνατὴ συντομία τὴν ἐξήγησιν, π.χ. **γυναῖκα** ἢ, ἀπὸ τὸ ἀρχ. *γυναῖκα*, αἰτ. τοῦ *γυνή*, **νύχι** τό, μεσν. *νύχιν* < ἀρχ. *όνυχ-ιον*, ὑποκορ. τοῦ *ὄνυξ*, **ψάρι** τό, μεσν. *ψάριν* < *ὄψ-άριον*, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. *ὄψον*, **διώχνω** μεσν. *διώχνω*, ἀπὸ τὸ *ἐδιώξα*, ἀόρ. τοῦ ἀρχ. *διώκω*, **λύνω** ἀπὸ τὸ *ἐλυσα*, ἀόρ. τοῦ *λύω*, κατὰ τὸ σχῆμα : *ἀμάρτησα* - *ἀμαρτάνω*, *ἐφθισα* - *φθίνω*, *ραγίζω* μεσν. *ραγίζω*, ἀπὸ τὸν ἀόρ. *ἐρράγησα* < *γ'* πληθ. τοῦ ἀόρ. *ἐρράγησαν* τοῦ *ρήγνυμαι*.

2) Γιὰ τίς ξένες λέξεις, ἐκεῖνες δηλ. πού ἡ γλώσσα μας πῆρε στὰ νεώτερα χρόνια ἀπὸ ἄλλες γλώσσες, παραθέτω, ἐρμηνεύοντάς τον σημασιολογικά, ὅπου χρειάζεται, τὸν τύπο τῆς ξένης λέξης ἀπὸ τὸν ὁποῖο σχηματίστηκε ὁ δοκός μας, π.χ. **ἀβαρία** ἢ, ἰταλ. *avaria*, **μπαρκάρω** ἐπιβιβάζομαι· ἰταλ. *im-barcare*, **μαντὸ** τό, εἶδος πανωφοριοῦ· γαλλ. *manteau* < λατιν. *mani-ellum*, **μποῦτι** τό, μηρί· τουρκ. *but*, **μπαλντιζώ** λιγοθυμῶ· τουρκ. *bayıldım*, ἀόρ. τοῦ *bayılmak* (=λιποθυμῶ), **ὄβορος** ὁ, αὐλή· σλαβ. *obor*, **γκιόνης** ὁ, εἶδος πουλιοῦ· ἄλβ. *g'on*, **σαμοβάρι** τό, ρωσ. *samo-vagi* (= πού βράζει μόνο του).

Τὴν ἀπώτερη ἱστορικὴ προέλευσιν τῆς ξένης λέξης, ἂν δηλ. μιὰ τουρκικὴ λέξις εἶναι καθαρὰ τουρκικὴ ἢ μήπως τὴν πῆραν οἱ Τούρκοι ἀπὸ τοὺς Πέρσες ἢ τοὺς Ἀραβες, δὲν ἐθεώρησα ἀπαραίτητο νὰ τὴν ἐξετάσω, καὶ γιὰ τὴν μεθοδολογικὰ εἶναι θέμα ὄχι τῆς ἑλληνικῆς, ἀλλὰ τῆς τουρκικῆς ἐτυμολογίας, καὶ γιὰ τὸ αὐτὸ δὲν εἶναι εὐκόλο γιὰ ἓνα μὴ εἰδικό, τουρκολόγο ὅταν πρόκειται γιὰ τουρκικὲς, ρομανιστὴ ἂν πρόκειται γιὰ ἰταλικὲς λέξεις. Ἐξαιρέσει ἕκαστα μόνο γιὰ μερικὲς λέξεις ἰταλικὲς πού προέρχονται ἀπὸ τὰ Ἀραβικὰ ἢ τὰ Γερμανικὰ, γιὰ λέξεις ἀγγλικὲς ἢ γαλλικὲς κ. ἄ. πού προέρχονται ἀπὸ ἑξωτικὲς γλώσσες ἰθαγενῶν τῶν ἄλλων ἡπείρων καὶ γι' αὐτὸ παρουσιάζουν ἰδιαιτέρο ἐνδιαφέρον, καθὼς καὶ γιὰ ὅλες τίς νεώτερες ξένες λέξεις πού προέρχονται σίγουρα ἀπὸ τὰ Ἑλληνικὰ καὶ ξαναγύρισαν στὴ γλώσσα μας μὲ ξένη μορφή, ἔπως π.χ. τὰ **γάμπα** ἢ, ἰταλ. *gamba* < ἀρχ. δωρ. *καμπά* (=καμπή), **ἄρια** ἢ, ἰταλ. *aria* (=τραγοῦδι) < λατιν. *aerius* < ἑλλ. *ἀήρ*, **καπετάνιος** ὁ, ὄψιμο μεσν. *καπετάνιος* < βενετ. *capetanio* < μεσν. λατιν. *capitanus* < μεσν. ἑλλ. *κατεπάτος* < κατ' ἐπάνω, **παντόφλα** ἢ, ἰταλ. *pantofola* < ἑλλ. *παντόφελλος*, **τίλιο** τό,

ιταλ. *tiglio* < λατιν. *tilia* < έλλ. πετέα, φιστίκι τό, τουρκ. *fistik* < έλλ. πιστάκ-ιον, ύποκορ. του πιστάκη, φουντούκι τό, τουρκ. *findik* < έλλ. ποτικόν (κάρον) κ.τ.λ.

Κριτήριο του άν μια λέξη ξένης καταγωγής που μεταχειριζόμαστε άνήκη ή όχι στο σώμα της γλώσσας μας θεωρείται, πολύ σωστά, το άν άφομοιώθηκε από την έλληνική γραμματική, δηλ. το άν προσαρμόστηκε στη φθογολογία της και πήρε έλληνική κατάληξη. Τις γραμματικά άπροσαρμοστες ξένες λέξεις τις άποκλείουμε από τα λεξικά μας. Έκεινες όμως που έγιναν πάγκοινες, ιδίως στις πόλεις, όπως τα *αγκαζέ, αμπαζούρ, μπιτόν, μπόξ, πόκερ, πουρμπουάρ, ραντεβού, ρουζ, σοφρέ, τράμ, χιούμορ* κ.τ.δ., και που μολονότι είναι άπειθάρχητοι επισκέπτες, στρώθηκαν για καλά στη γλώσσα μας, ένόμισα ότι δεν μπορούσαν να άγνοηθούν στο έτυμολογικό λεξικό της.

Έκεινο που πρέπει επίσης να δικαιολογήσω είναι ή καινοτομία μου να περιλάβω στο λεξικό και στοιχεία ιστορικής γραμματικής, δηλ. την έρμηνεία του πώς σχηματίστηκαν νεοέλληνικοί φθόγγοι και γραμματικές καταλήξεις που δεν τα είχε ή αρχαία Έλληνική. Το σύστημα αυτό δεν είναι έντελώς νέο, γιατί το εφαρμόζει και το Ιστορικό Λεξικό της Άκαδημίας στους τρεις τόμους που έχουν κυκλοφορήσει, όπου εξετάζονται στοιχεία γραμματικά, καθώς το προθετικό α (*α-βδέλλα*), το στερητικό α (*α-βαθος*), ή εύφωνική ανάπτυξη β (*α-β-οπτος*) ή στη θέση του μ (*χηβάδα*) και του φ (*βλόμος*), οι τροπές του β σε άλλα σύμφωνα (*δήμα, διολί, σούγλα, γλέπω, μαθρακός*), καθώς και ο σχηματισμός νέων παραγωγικών καταλήξεων -άδα (I) από την αρχαία -άς, -άδος (*άγγελ-άδα*), -άδα (II) από τη βενετική κατάληξη -ada (*λεμον-άδα*), -άδι από την αρχαία -άδιον, -άκι από την αρχ. -άκ-ιον, -άκις από τη λατινική -ari(u)s κ.τ.λ., και σκοπεύει να το εφαρμόση και στο ύπολοιπο ύλικό του. Η δική μου καινοτομία ήταν ότι κοντά στις παραγωγικές περιέλαβα και καταλήξεις πτωτικές για τα όνόματα και προσωπικές ή χρονικές για τα ρήματα, με την άγασθή πρόθεση να γίνη ή προέλευσή τους γνωστή σε εύρύτερο κύκλο, αφού μια ιστορική γραμματική, που θα ήταν έργο της να διδάξη την προέλευση των γλωσσικών αυτών στοιχείων, ούτε κυκλοφορεί σήμερα ούτε ύπάρχει έλπίδα να γραφή σύντομα. Τό ότι τα στοιχεία αυτά τα καταχώρισα στην αλφαβητική σειρά του λεξικού και δεν τα απομόνωσα στον πρόλογο, όπως κάνουν άλλοι, ή σε παράρτημα, αυτό τό έκαμα όχι μόνο γιατί ο χωρισμός των γλωσσικών στοιχείων κατά τό είδος τους είναι ύπόθεση έντελώς συμβατική, τεχνική και έξωτερική — ή γλώσσα δε γνωρίζει λέξεις χωρίς γραμματική μορφή ούτε αντίστροφα — αλλά και με ένα δασκάλικον ύπολο-

γισμό, να τὰ συναντᾷ ὁ ἀναγνώστης ὄχι μόνον ὅταν τὰ ἀναζητᾷ, ἀλλὰ καὶ ἄθελά του, ὅταν ζητᾷ μιὰ λέξη, ὥστε μὲ τὸ συχνὸ κοίταγμα, ὅπως εἶναι δοκιμασμένο ἀπὸ τὴ διδακτικὴ πείρα, νὰ τὰ μαθαίνει.

Τὰ ἑτυμολογικὰ λεξικά ἔχουν πάντα τὸ προσὸν τῆς συντομίας, γιὰτὶ περιορίζονται στὴν ἑτυμολογία τῶν ἀπλῶν λέξεων· μὲ αὐτὲς ἔμμεσα ἐρμηνεύονται καὶ ὅλες οἱ σύνθετες. Ἐπειδὴ ὅμως ὑπάρχουν σύνθετες λέξεις ποὺ ἄλλοτε τὸ πρῶτο, ἄλλοτε τὸ δεῦτερο συνθετικὸ τους, ἄλλοτε καὶ τὰ δύο τους δὲ συνηθίζονται πιά μόνα τους, ἔκρινα χρήσιμο νὰ περιλάβω στὸ λεξικὸ καὶ σύνθετα αὐτῆς τῆς κατηγορίας, π.χ. ἀνα-δενῶ, ἀπο-λαύω, ἐπί-δομα, κατ-αντῶ, λατω-θύτης, προσ-παθῶ, συν-δράμω, ὑπό-δημα κ.τ.δ.

Ἐπειδὴ ἡ νεοελληνικὴ ἑτυμολογία δὲ διδάσκεται πουθενὰ καὶ τὰ συγκεντρωτικὰ βοηθήματα λείπουν, ἐπικρατεῖ στοὺς πολλοὺς μορφωμένους σφαλερὴ ἐντύπωση ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἱστορικὴ προέλευση τοῦ λεξιλογίου μας. Πολλὲς λέξεις ἀρχαῖες ἢ μεταγενέστερες, ὅπως ἄρρωστος, γεμίζω, γύρος, γυρεύω, δρόμος, ζάλη, κολοβός, κρίμα, λοξός, λυγίζω, γυστάζω, πάτος, σαλεύω, σκαλιζώ, σκάφη, σπανός, στραβός, στριφνός, τόνος, τρίπα, τρώγω, φοβερίζω, φυσῶ, χύνω, ποφῶ, ὠραῖος, νομίζονται νέες, ἐπειδὴ ἡ δόκιμη γλώσσα καθιέρωσε ἄλλες συνώνυμες τους: ἀσθενής, πληρῶ, στροφή, ζητῶ, ὁδός, ἱλιγγος κ.τ.λ. Λέξεις πάλι ξένες, ὅπως κυβερνῶ, λῶρος, τίτλος, ἐπειδὴ καθιερώθηκαν ἔνωρις στὴ λόγια γλώσσα, θεωροῦνται γνήσιες ἐλληνικές. Ὅποιοι ξέρετε λίγα Γαλλικὰ θεωρεῖ γαλλικές, λέξεις ποὺ πήραμε ἀπὸ τὰ Βενετσιάνικα, τὰ Ἰταλικὰ, τὰ Ἰσπανικὰ, καθὼς βασιόρι, βίζιτα, κανάλι, κάρτα, κοπλιμέντο, κοντσιέρτο, κουζίνα, κουράγιο, πάγκο, φόρμα, καὶ συγγεοντάς τες μὲ τίς πραγματικὰ γαλλικῆς ἀρχῆς, γελιέται στὴν ἀναγνώριση τῶν πολιτιστικῶν ρευμάτων ποὺ κάθε ἐθνικὴ ομάδα ξένων λέξεων ἀντιπροσωπεύει στὴν ἱστορία μας. Ὅμως ἡ ἑτυμολογία, πέρα ἀπὸ τὸν πληροφοριακὸν χαρακτῆρα τῆς γιὰ τὰ ἱστορικὰ κάθε λέξης χωριστά, ἔχει προορισμὸ νὰ διευκολύνῃ τὸ συνολικὸ κοίταγμα τῶν ἐξελικτικῶν φάσεων κάθε γλώσσας. Ὅταν περιορίζομαστε στὸ πρῶτο, κινδυνεύουμε, κατὰ τὴν παρομοίωση τοῦ E. Hermann (στὶς Indogerm. Forsch. 56, 197), βλέποντας ἓνα ἓνα τὰ δέντρα νὰ χάσουμε τὴ θεὰ τοῦ δάσους. Ἡ ἑτυμολογία, ποὺ εἶναι σήμερα ἀπομονωμένος κλάδος, πρέπει νὰ ἀξιοποιηθῇ μὲ τὴ διδασκαλία μέσα στὰ πλαίσια τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἱστορίας τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ὅταν ἡ διδασκαλία τῆς γλωσσικῆς μας ἱστορίας, ποὺ μᾶς δείχνει τὴ νικητρία πάλι τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπάνω στὸ σταυροδρόμι τῶν ἐθνῶν ποὺ τοῦ ἔλαχε γιὰ κοιτίδα του, συμπλη-

ρωθή με τη συστηματική διδασκαλία της ιστορίας του ελληνικού λεξιλογίου, θά είναι πληρέστερη και πιο σαφής ή εικόνα της σημερινής γλώσσας μας. Τò χρέος αυτό, στο οποίο προσπαθώ να ανταποκριθώ, χωρίς μεθοδικά βοηθήματα, στην έφτάχρονη πανεπιστημιακή διδασκαλία μου, ελπίζω ότι θά τò υποβοηθήσει να εκπληρωθῆ σε ευρύτερους κύκλους τò βιβλίο μου τούτο.

Ότι ως τò πρώτο πλήρες ετυμολογικό της κοινής μας γλώσσας, γραμμένο μακριά από την άκένωτη πηγή της γλωσσικής σοφίας, τὰ ἀρχεῖα τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας, θά παρουσιάσει πολλές ἀτέλειες και τρατιά, είναι ἀπό πρὶν βέβαιο. Ἀναλογίζομαι ὅμως ἀπὸ τώρα με χαρὰ ὅτι, όταν κοντά στα τόσα αωστά πού δὲν μπορεῖ παρά νὰ περιέχει προστεθοῦν και οἱ πολύτιμες ὑποδείξεις και διορθώσεις πού θά μοῦ κάμη ἡ κριτική τῶν σοφωτέρων μου, θά ἔρθη ὁ καιρὸς γιὰ μιὰ δεύτερη ἐκδοσὴ του, ὅποτε οἱ ἀτέλειές του θά περιοριστοῦν μόνο σ' ἐκείνες πού ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ἐπιστημονική στάθμη τοῦ καιροῦ μας και σ' ἐκείνες πού εἶναι μοιραῖο νὰ μὴ λείπουν ἀπὸ κάθε ἀνθρώπινο ἔργο.

ἀπρόκοπτος ἐπίθ., μεσν. ἰπρόκοπτος < μεταγν. ἄ-πρόκοπος.
 ἀπρόκοπος ἐπίθ., λόγ., ἀρχ. ἄ-πρόκοπος.
 ἀπροσδόκητος ἐπίθ., λόγ., ἀρχ. ἄ-πρως-δόκη-τος < πρως-δοκῶ.
 ἀπροσεξία ἢ, λόγ., μεταγν. ἀπροσεξ-ία.
 ἀπρόσεχτος ἐπίθ., λόγ., μεσν. ἄ-πρόσε-κτος.
 ἄπταιστος ἐπίθ., λόγ., ἀρχ. ἄ-πταιστος.
 ἄπτως ἐπίθ., λόγ., ἀρχ. ἄπτως < ἄπτομαι.
 ἀπωθῶ λόγ., ἀρχ. ἀπ-ωθῶ.
 ἀπῶν ἐπίθ., λόγ., ἀρχ. ἀπῶν, μετοχ. τοῦ ἀπ-εimi.
 ἀπώτερος ἐπίθ., λόγ., μεταγν. ἀπώ-τερος, συγχεριτ. τοῦ ἄπω.
 ἄρα σύνδ., ἀρχ. ἄρα.
 -άρα κατάλ. μεγεθυντ. θηλ. οὐσ.: κοιλ-άρα, τρομ-αα, χειλ-άρα κτλ. ἀπὸ οὐδ. οὐσ. ὑπακοῆς σὲ -άρι: μουλάρι - μουλά-ρα, ποδάρι - ποδάρα, πιθάρι - πιθάρα, κατὰ τὸ σχῆμα: τὸ γίδι - ἢ γίδα, τὸ περ-δίκι - ἢ πέδικα κ.τ.δ. Πβ. καὶ μεγεθ. κατάλ. -α.
 ἄραγε σύνδ., λόγ., ἀρχ. ἄρά γε.
 ἄραγμα τό, ἀρχ. ἄραγ-μα (= χτύπος) < ἀρχ. ἀράσσω.
 ἀράδα ἢ, σειρέ: Ἰσως ἀπὸ τὸ βενετ. arada (= ἀλετριά). Ἄπιόστη ἢ ἐρμηνεία τοῦ Γ. Χατζιδ. στήν Ἐθνην 30 Λ Α 3 κέξ. ἀπὸ τὸ οὐράδα < οὐρά.
 ἀραδιάζω ἀπὸ τὸ οὐσ. ἀράδα + κατάλ. -ιάζω.
 ἀράζω ἀρχ. ἀράσσω (= χτυπῶ).
 ἀραθυμιᾶ βλ. ραθυμιᾶ.
 ἀράθυμος βλ. ράθυμος.
 ἀραθυμῶ βλ. ραθυμῶ.
 ἀραιὸς ἐπίθ., λόγ., ἀρχ. ἀραιός.
 ἀραιῶνω λόγ., ἀρχ. ἀραιῶ.
 ἀρακάς ὁ, ἀρχ. ἀρακος.
 -αράκι τό, κατάλ. ὑποκορ. φυλ-αράκι, χορτ-αράκι κ.τ.δ. ἀπὸ παλαιοῦ ὑποκορ. σὲ -άρι-ον(φυλ-άριον, χορτ-άριον) + κατάλ. -άκι.

-αράκος κατάλ. χαϊδευτ.: μυλ-αράκος, φιλ-αράκος ἀπὸ οὐσ. σὲ -άρις + κατάλ. -άκος (κατεργαρ-άκος).
 ἀραλικὶ τό, χάσμα· τουρκ. aralik.
 ἀραμπὰς ὁ, τουρκ. araba.
 Ἄραπης ὁ, τουρκ. Arap.
 ἀραποσιτὶ τό, καλαμπόκι· ὑποκορ. τοῦ λόγ. ἀραβός-σιτος, μετ' ἐπίθρ. τοῦ Ἄρα-της.
 ἀραροῦτι τό, θύμωλο, τροφή τῶν βρεφῶν· ἀγγλ. arroin-root.
 -άρας κατάλ. μεγεθ. κυριῶν ὄνομ.: Γιωργ-άρας, Νικολ-άρας· ἀπὸ τῆς θηλ. κατάλ. -άρα.
 -αράς κατάλ. μεγεθ. ἀρσεν. οὐσ.: δουλευτ-αράς, κλεφτ-αράς, ὑπν-αράς, ψευτ-αράς κ.τ.δ., ἤδη στὸν Ἑρωτόκριτο (Σκλαβουν-αράς)· ἀπὸ μεγεθ. ὑποκοριστικῶν σὲ -άρι: παλληγάρι - παλληγαράς κ.τ.δ. ἀρατίζομαι ἐξαφρνίζομαι· ἀπὸ τὸ ἐπίθ. ἄ-ριτος + κατάλ. -ίζομαι.
 ἄρατος ἐπίθ., ἀφαντος· ἀρχ. ἀόρατος. Κατ' ἄλλους ἀπὸ τῶν ἐκκλησ. φρ. ἄρατε (πύ-λας).
 ἀραχλος ἐπίθ., ἀπὸ τὸ ἀραχνος < ἀραχν-ιάζω (ὑπερχωρητ., διπλοῦς τὸ ἄδειος ἀπὸ τὸ ἀδειάζω) ; Γ. Χατζιδ. στήν Ἐπιστ. Ἐ-πετ. Πανεπ 9, 21).
 ἀράχνη ἢ, ἀρχ. ἀράχνη.
 ἀραχνιάζω οὐσ. ἀράχνη + κατάλ. -ιάζω.
 Ἄρβανίτης ὁ, μεσν. Ἄρβαν-ίτης < τοπων. Ἄρβανα < ἀλβ. Arbena (Π. Φουρβκ. στήν Ἐθνην 43, 3).
 ἀρβύλα ἢ, λόγ., ἀρχ. ἰρβύλη, κατὰ τὰ οὐσ. σὲ -α.
 ἄρβυλο τό, λόγ., νεώτ. ἄρβυλον < ἀρχ. ἄρ-βύλη.
 ἀργὰ ἐπίρρ., μεσν. ἀργά < ἐπίθ. ἀργός.
 ἀργάζω ἀναδεύω, ζυμώνω· ἀρχ. ὀργάζω.
 ἀργαλειός ὁ, ἀπὸ τὸ οὐδ. ἀργαλειῶ < με-τηγν. ἀργαλειον < ἀρχ. ἐργαλειον (Π. Φουρβκ. στὸ Λέξ. Ἄρχ. 6, 407).

ἀργαστήρι τό, ἀρχ. ἐργαστήριον.
 ἀργατεῖα ἡ, μεταγν. ἐργατ-εἰα.
 ἀργάτης ὁ, μεσν. ἀργάτης < ἀρχ. ἐργά-
 της. Ἡ σημασία «μοχλός» ἤδη μεταγν.
 ἀργία ἡ, λόγ., ἀρχ. ἀργία < ἀ-εργία.
 ἀργίλλος ὁ, λόγ., ἀρχ. ἄργιλλος.
 ἀργκό τό, κλιτ., εἰδικό ἐπαγγελματικό λε-
 ξιλόγισ· γαλλ. argot.
 ἀργόμισθος ἐπιθ., λόγ., νεώτ. ἀργό-μι-
 σθος.
 ἀργοπορία ἡ, λόγ., μεσν. ἀργοπορ-ία <
 *ἀργο-πόρος.
 ἀργοπορῶ λόγ., ἀπό τό ἐπιθ. *ἀργο-πό-
 ρος.
 ἀργός ἐπιθ., ἀρχ. ἀργός < ἀ-εργός.
 ἀργυραμοιβός ὁ, λόγ., μεταγν. ἀργυρ-α-
 μοιβός.
 ἄργυρος ὁ, λόγ., ἀρχ. ἄργυρος.
 ἀργυρός ἐπιθ. μεσν. ἀργυρός < ἀρχ. ἀρ-
 γυρούς.
 ἀργῶ βραδύνω· ἀρχ. ἀργῶ (= μένω ἀερ-
 γος).
 ἀρδεύω ποτιζῶ· λόγ., ἀρχ. ἀρδ-εύω.
 ἀρδῆν ἐπίρρ., λόγ., ἀρχ. ἀρ-δῆν < αἶρω.
 ἀρέζω ἀρέσω· ἀπό τό ἀρεσα, ἀρ. τοῦ
 ἀρέσω < ἀρχ. ἀρέσσω, κατὰ τό σχῆμα·
 ἐπέσα - πίζω κ.τ.δ. (Γ. Χατζιδ. MNE
 1, 276). Βλ. καί κατάλ. -ζω.
 ἀρειμάνιος ἐπιθ. λόγ., ἀρχ. ἀρει-μάνιος.
 -αρειό κατάλ. οὐδ. οὐσ.: κυμπαν-αρειό,
 κεραμιδ-αρειό, κρηνη-αρειό, πλυστ-α-
 ρειό, σκουπιδ-αρειό κ.τ.δ.· ἀπό οὐσ. σέ
 -άρης με τήν κατάλ. -ειό (καρβουνά-
 ρης· κυρβουναρ-ειό, μακελλάρης· μα-
 κελλαρ-ειό κ.τ.λ.).
 -αρέλι κατάλ. ὑποκορ. οὐσ.: παιδ-αρέλι,
 ποδ-αρέλι· ἀπό ὑποκορ. σέ -άρ-(ιον)
 (παιδ-άριον) + κατάλ. -έλι.
 ἀρένα ἡ, στίβος· λατιν. arena (= ἄμμος).
 ἀρεοκαγίτης ὁ, λόγ., ἀρχ. Ἀρεοπαγ-ίτης.
 ἄρες - μάρες οἱ, ἀσυνκρητίες· ἀπό τὰ ἀ-
 ρά + μάρα (= μαρασμός) (Α. Παπαδέπ.

στην Ἀθηνᾶ 40, 25 κέξ.).
 ἀρεστός ἐπιθ., λόγ., ἀρχ. ἀρεσ-τός.
 ἀρέσω μεσν. ἀρέσω < ἀρχ. ἀρέσκω.
 ἀρετή ἡ, λόγ., ἀρχ. ἀρετή.
 -άρης κατάλ. οὐσ. καί ἐπιθ.: Ἄλων-άρης,
 γιδ-άρης, κουρελι-άρης, λυρ-άρης, πει-
 σματ-άρης, περιβολ-άρης, πενηντ-άρης,
 δγδοντ-άρης κ.τ.δ.· μεσν. -άρις < με-
 ταγν. -άριος < λατιν. -arius (Γ. Χατζιδ.
 MNE 1, 421).
 ἀρθρίτιδα ἡ, λόγ., μεταγν. ἀρθρ-ίτις <
 ἄρθρον.
 ἄρθρο τό, λόγ., ἀρχ. ἄρθρον.
 ἀρθρώνω λόγ., ἀρχ. ἀρθρῶ.
 ἀρθρωση ἡ, λόγ., μεταγν. ἀρθρω-σις <
 ἀρθρῶ.
 -άρι (I) κατάλ. οὐδ. οὐσ.: βλαστ-άρι, ζευγ-
 -άρι, δυκ-άρι, λυχν-άρι, ψ-άρι κ.τ.δ.·
 ἀρχ. κατάλ. -άριον, πού προῆλθε ἀπό ὑ-
 ποκορ. οὐσ. μέ θέμα σέ -αρ-, καθὼς ἐ-
 σχάρα > ἐσχάρ-ιον, κύτταρ-ον > κυτ-
 τάρ-ιον (Γ. Χατζιδ. MNE 2, 305, Δ.
 Γεωργακ. Ἀφιέρ. εἰς Κ. Ἀμαντον 119
 κέξ.).
 -άρι (II) κατάλ. οὐδ. οὐσ.: ἀτομειν-άρι,
 κεφαλ-άρι, κρεμαστ-άρι, πενηντ-άρι, κ.
 τ.δ.· μεταγν. κατάλ. -άριον < λατιν.
 -arium (arm-arium, cell-arium, den-
 -arium, ran-arium, sud-arium).
 -αρία κατάλ. θηλ. οὐσ.: ἄλαν-αρία, μορτ-
 -αρία, σκαῖωμ-αρία, τζαμ-αρία· ἀπό οὐσ.
 σέ -ία, πρὸ ζυγῶγα οὐσιαστικῶν σέ -αρος·
 ἀπένταρος > ἀπενταρ-ία, ἢ -άρης· τρα-
 πεζάρης > τραπεζαρ-ία.
 -αριά κατάλ. θηλ. οὐσ.: ζυγ-αριά, κλειδ-
 -αριά, κληματ-αριά, σκωκτ-αριά, ψηστ-
 -αριά κ.τ.δ.· ἀπό οὐσ. σέ -ία, παράγωγα
 οὐσιαστικῶν σέ -άρι· καλαμάρι· κα-
 λαμαρ-ία, φεγγάρι· φεγγαρ-ία, πενην-
 τάρι· πενηνταρ-ία.
 ἄρια ἡ, λόγ., ἰταλ. aria (= τραγούδι) < λα-
 τιν. acrius < ἐλλγν. ἀήρ.

ἀριά ἐπίρρ., ἀρχ. ἀριά, πληθ. οὐδ. τοῦ ἐπιθ. ἀριάς.
 ἀριάνι τό, γασούρτι διελυμμένο· τουρκ. *ay-ran*.
 ἀριβάρω φτάνω· ἰταλ. *arrivare*.
 ἀριβισμός δ, λόγ., γαλλ. *arriv-isme*.
 ἀριβιστής δ, λόγ., γαλλ. *arriv-iste* < *arriver* (= φτάνω).
 ἀρίδα ἡ, ἐργαλεῖο τοῦ ξυλουργοῦ· ἀρχ. ἀρίς.
 ἀριθμητικὴ ἡ, ἀρχ. ἐπιθ. ἀριθμητ-ικῆ (ἐνν. τέχνη).
 ἀριθμός δ, λόγ., ἀρχ. ἀριθμός.
 ἀριθμῶ λόγ., ἀρχ. ἀριθμῶ.
 -ἀρικός κατέλ. ἐπιθ.: ἄλιον-ἀρικός, ταξι-δι-ἀρικός κ.τ.δ. ἀπὸ τὴν κατέλ. -ἀρικο, οὐδ. τοῦ -ἀρης.
 -ἀριο (I) κατέλ. λόγ. ὑποκορ.: ἀνθρωπ-ἀριο, βιβλι-ἀριο, δελτ-ἀριο, ζω-ἀριο, μισθ-ἀριο· ἀρχ. κατέλ. -ἀριον, ἀπὸ οὐς. μετέμειξε σὲ -αρ- (ἐσχάρα, κύνταρον, τάλαρον) + ὑποκορ. κατέλ. -ιον.
 -ἀριον (II) κατέλ. λόγ. οὐς.: ἀλφαβητ-ἀριο, συναξ-ἀριο, ὦρ-ἀριο κ.τ.δ. μεσον. κατέλ. -ἀριον < λατιν. *arium*.
 -αριὸν κατέλ. βλ. -αριεῖον.
 ἀριστα ἐπίρρ., λόγ., ἀρχ. ἀριστα.
 ἀριστεῖο τό, λόγ., ἀρχ. ἀριστεῖον < ἀριστ-εῖον.
 ἀριστερός ἐπιθ., ἀρχ. ἀριστ-ερός < ἀριστος (εὐφημ.).
 ἀριστεύω λόγ., ἀρχ. ἀριστ-εῖω.
 ἀριστοκράτης δ, λόγ., μεταγν. ἀριστοκράτης.
 ἀριστοκρατία ἡ, λόγ., ἀρχ. ἀριστο-κρατία.
 ἀριστος ἐπιθ., λόγ., ἀρχ. ἀριστος, ὑπερθετ. τοῦ ἀγαθός.
 ἀριστούργημα τό, λόγ., μεσον. ἀριστοῦργημα.
 ἀρίφνητος ἐπιθ., μεσον. ἀρίφνητος < ἀρίφνητος < ἀριθμητός.

ἀρκαντάσης δ, σύντροφος, φίλος· τουρκ. *arkadaş*.
 ἀρκετός ἐπιθ., μεταγν. ἀρκετός < ἀρκῶ.
 ἄρκλα ἡ, ντουλάπι· μεσον. ἄρκλα < λατιν. *arcula*.
 ἀρκοῦδα ἡ, μεσον. ἀρκοῦδα < ἀρκ-οῦδιν, ὑποκορ. τοῦ μεταγν. ἄρκος < ἀρχ. ἀρ-κτος.
 ἀρκοῦδι τό, μεσον. ἀρκ-οῦδιν, ὑποκορ. τοῦ μεταγν. ἄρκος < ἀρχ. ἄρκτος.
 ἀρκοῦδιζω περπατῶ μετὰ τέσσαρα· μεσον. ἀρκοῦδ-ίζω < ἀρκοῦδιν.
 ἀρκοῦμαι λόγ., ἀρχ. ἀρκοῦμαι. Πβ. ἀρκῶ.
 ἀρκτικός (I) ἐπιθ., λόγ., ἀρχ. ἀρκτικός < ἀρχομαι.
 ἀρκτικός (II) ἐπιθ., βόρειος, λόγ., ἀρχ. ἀρκτ-ικός < ἀρκτος.
 ἀρκῶ λόγ., ἀρχ. ἀρκῶ.
 ἀρλεκίνος δ, λόγ., πρόσωπο τῆς κωμωδίας· ἰταλ. *arlecchino*.
 ἀρλοῦμπα ἡ, ἀνόητος λόγος· ἄγν. ἐτύμου. Κατὰ Β. Σκουβαρά, Τὰ δυσετυμολ. 34, ἀπὸ τὸ *ἀμπούπλα < ἰταλ. *bu-pla*.
 ἄρμ! στρατ. πρῶκατ., ἀπὸ τῆ γαλλ. φρ. (*presentes*) *armes!*
 ἄρμα τό, λόγ., πολεμικὸ ἀτόκινητο ὄχημα· ἀρχ. ἄρμα.
 ἄρμα τό, ὄπλο· μεσον. ἄρμα < λατιν. *arma*.
 ἀρμάδα ἡ, στόλος· βενετ. *armada*.
 ἀρμάζω ἀρραβωνιάζω· μεσον. ἀρμάζομαι < ἀρχ. ἀρμάζω.
 ἀρμαθιά ἡ, ἀπὸ τὸ ἀρμαθία < μεταγν. ἀρμαθ-ιον, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. ἀρμαθός.
 ἀρμαθιάζω ἀπὸ τὸ οὐς. ἀρμαθιά + κατέλ. -άζω.
 ἀρμακᾶς δ, σωρὸς ἀπὸ πέτρες· ἀπὸ τὸ ἀρμακᾶς < μεταγν. ἔρμαξ (= σωρὸς ἀπὸ πέτρες στὸ δρόμο πρὸς τιμὴν τοῦ Ἑρμῆ) (Κ. Ἀμαντ. Γλωσσ. Μελ.τ. 238 κέξ.).
 ἀρμάρι τό, μεσον. ἀρμάριον < λατιν. *armarium*.

άρμαστός ό, μνηστήρας· μεσν. *δρμαστός*
< *άρμοσ-τός* < *άρμόζω*.

άρμιτολός ό, από τό *άρματο-λόγος (= ό άσχολούμενος μέ τά άρματα) (Μ. Φιλήντ. Γλωσσασγν. 1, 9). Άπίθανη ή παρχωγή τού Γ. Χατζιδ. στην Άθηνά 8, 133 καί στό Λεξ. Άρχ. 6, 18 από συμφορμό τών *δρματα* + *άμαρτωλοί*.

άρματώνω μεσν. *δρματ-ώνω* < *δρμα* + *κατάλ. -ώνω*.

άρμέγω μεσν. *δρμέγω* < μεταγν. *άμέργω* < άρχ. *άμέλγω*.

Άρμένης ό, έθν., μεταγν. Άρμένιος.

άρμενίζω ταξιδεύω· μεταγν. *δρμεν-ίζω* < άρχ. *δρμενον* (Α. Κορ. Μετά θάνατ. 5, 107, Π. Ν. Παπαγεωργ. στην Άθηνά 24, 359 κέξ.).

άρμενο τό, άρχ. *δρμενον*.

άρμη ή, άρχ. *άλμη*.

άρμηγεύω όδηγώ, συμβουλευώ· μεσν. *δρμηγεύω* < άρχ. *έρμηγεύω*. Πβ. *δρμηγεύω*.

άρμηνια ή, όδηγία, συμβουλή· από τό ρ. *δρμηγεύω* < *έρμηγεύω* (ύποχωρητ.) (πβ. *ζηλεύω* - *ζήλεια*).

άρμιδι τό, έργαλειό ψαρά· *δρμ-ίδιος, ύποκορ. τού άρχ. *δρμιά*.

άρμιθι τό, βλ. *άρμιδι*.

άρμόδιος επίθ. λόγ., άρχ. *δρμόδιος* < *δρμόζω*.

άρμόζω λόγ., άρχ. *δρμόζω*.

άρμονία ή, λόγ., άρχ. *δρμονία*.

άρμόνικα ή, ιταλ. *armonica* < λατιν. επίθ. *harmonicus* < έλλ. επίθ. *δρμονικός*.

άρμόνιο τό, λόγ., νεολατιν. *harmonium*.

άρμός ό, άρχ. *δρμός*.

άρμοστής ό, λόγ., άρχ. *δρμοσ-τής*.

άρμπαρόριζα ή, είδος φυτού· ιταλ. *erba rosa*, μέ παρετυμολ. πρός τό *ρίζα*.

άρμυρα ή, από τό επίθ. *δρμυρός*. Πβ. *κατάλ. -α*.

άρμυρίζω άρχ. *άλμυρ-ίζω*.

άρμυρός επίθ., μεσν. *δρμυρός* < άρχ. *άλμυρός*.

Άρναούτης ό Άλβανός· τουρκ. *Arna(σ)ι*.

άρνηση ή, άρχ. *δρνη-σις* < *δρνούμαι*.

άρνητής ό, μεσν. *δρνη-τής* < *δρνούμαι*.

άρνι τό, άρχ. *δρν-ιον*, ύποκορ. τού *δρην*.

άρνιακό τό, προβιά· ούδ. τού επίθ. *δρνιακός* < *δρνί*.

άρνιέμαι άρχ. *δρνούμαι*.

άρνίθι τό, βλ. *δρνίθι*.

άρνούμαι λόγ., άρχ. *δρνούμαι*. Πβ. *δρνιέμαι*.

άροδάφνη ή, μεταγν. *ροδο-δάφνη* (άπλολ.).

άρρον - δρον επίθ., βιαστικά· λόγ., από τήν εύαγγελ. φρ. *δρον δρον*, (σταύρωσσην αυτόν).

-αρος κατάλ. μεγεθ. *δρσεν*. ούσ.: *βόδ-αρος*, *βούν-αρος*, *κλέφτ-αρος*, *σιτί-αρος* κ.τ. δ.: *ηδη μεσν. (φών-αρος Συναξ. Γαδ. 314)*, από *μεγεθ. σε -ος*, παράγωγα ύποκοριστικών *σε -άρι*: *μουλάρι* - *μούλαρ-ος*, *πιθάρι* - *πίθαρ-ος*, *ποδάρι* - *πόδαρ-ος*. Πβ. *κατάλ. -ος*.

-αρούδι κατάλ. ύποκορ. ούσ.: *μαθητ-αρούδι*, *ξεπετ-αρούδι*, *σκολει-αρούδι*· από ούσ. *σε -άρι* (*βλαστ-άρι*, *χορτ-άρι*) + *κατάλ. -ούδι*.

άρουραίος ό, είδος μεγάλου ποντικου· άρχ. επίθ. *δρουρα-ίος* (= άγροτικός) < *δρουρα* (= *γη*).

άρπα ή, λόγ., ιταλ. *arpa* < γερμ. *Harfe*.

άρπαγας ό, λόγ., άρχ. *δρπαξ*.

άρπαγή ή, άρχ. *δρπαγή*.

άρπαγος επίθ., άρχ. *δρπαγος* < *δρπαξ*.

άρπάζω άρχ. *δρπάζω*.

άρπάχνω από τόν ηδη άρχ. *άδρ. ηρπάχθην* άντι *ηρπάσθην*, κατά τά ρ. *σε -νω*.

άρπῶ μεταγν. *δρπῶ*, *δρπῶμαι*, από τό ηρπασα, *άδρ. τού δρπάζω*, κατά τό σχήμα: *έζήτησα* - *ζητώ*, *έφίλησα* - *φιλώ* κ.τ.δ. (Γ. Χατζιδ. ΜΝΕ 1, 274).

ἐπίθ. ἄ-σφαλτος (H. Diels στὴν Kuhh's Zeil. 47, 207 κέξ.).
 ἀσφαλῶς ἐπίρρ., λόγ., ἀρχ. ἀσφαλῶς.
 ἀσφοδελος ὅ, λόγ., ἀρχ. ἀσφοδελος.
 ἀσφοδίλι τό, *ἀσφοδέλ-ιον, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. ἀσφοδέλος.
 ἀσφυξία ἤ, λόγ., μετχγν. ἀ-σφυξία < ἀ-στερητ. + σφύξις (= σφυγμός).
 ἀσχετος ἐπίθ., λόγ., ἀρχ. ἀ-σχετος < ἀ-στερητ. + σχέσις.
 ἀσχημος βλ. ἄσκημος.
 ἀσχολία ἤ, ἀπασχόληση λόγ., ἀρχ. ἀσχο-λία (= ἔλλειψη σχολῆς, δηλ. ἀργίας).
 ἀσχολῶ λόγ., ἀρχ. ἀσχολῶ.
 ἀσώματος ἐπίθ., λόγ., ἀρχ. ἀ-σώματος.
 ἄσωστος ἐπίθ., μετχγν. ἄ-σωστος.
 ἄσωτία ἤ, ἀρχ. ἀσωτ-ία < ἄ-σωτος.
 ἄσωτος ἐπίθ., ἀρχ. ἄ-σωτος < ἀ-στερητ. + σῶζω.
 -ατα κατάλ. πληθ. οὐδετ. ἀλόγ-ατα, ὄνειρ-ατα, προσώπ-ατα βλ. κατάλ. -τα.
 ἀταβισμός ὅ, λόγ., κληρονομικότητα προγονική γαλλ. *αταν-isme*, λατιν. *ατ-ανυσ* (= ἐπίπαππος).
 ἀταξία ἤ, λόγ., ἀρχ. ἀ-ταξία < ἀ-στερητ. + τάξις.
 ἀταραξία ἤ, λόγ., ἀρχ. ἀταραξία < ἀ-στερητ. + τάραξις.
 ἀτάραχος ἐπίθ., λόγ., ἀρχ. ἀ-τάραχος.
 ἀτασθαλία ἤ, λόγ., ἀρχ. ἀτασθαλία.
 ἀτάσθαλος ἐπίθ., λόγ., ἀρχ. ἀτάσθαλος.
 ἄταφος ἐπίθ., λόγ., ἀρχ. ἄ-ταφος.
 ἄταχος ἐπίθ., ἀρχ. ἄ-ταχος.
 ἄτεγκτος ἐπίθ., λόγ., ἀρχ. ἄ-τεγκτος.
 ἄτεκνος ἐπίθ., λόγ., ἀρχ. ἄ-τεκνος.
 ἀτέλεια ἤ, λόγ., ἀρχ. ἀτέλεια < ἀ-τελής.
 ἀτελής ἐπίθ., λόγ., ἀρχ. ἀ-τελής.
 ἀτελιε τό, ἐργαστήριον καλλιτέχνη· λόγ., γαλλ. *atelier*.
 ἀτενίζω λόγ., ἀρχ. ἀτεν-ίζω < ἀτενής < ἀ-ἐπιτατ. + τείνω.
 ἄτεχνος ἐπίθ., ἀρχ. ἀ-τεχνος.

ἀτζαμής ὅ, ἀδέξιος· τουρκ. *acemi*.
 ἀτζήσ· κατάλ. ἄρσεν. οὐσ. ἐπαγγελματι-κῶν: παρωτ-ατζής, στραγαλ-ατζής, φορ-ατζής· τουρκ. κατάλ. -ci, ἀπὸ οὐσ. τουρκικῆς καταγωγῆς με ἀ' συνθετ. σέ -α (ζουρνα-τζής, χαλβα-τζής). Πβ. κα-τάλ. -ατζής, -τζής.
 ἀτημέλητος ἐπίθ., λόγ., ἀπὸ τὸ ἀρχ. ρ. ἀ-τημελῶ < ἀ-τημελής.
 ἄτι τό, ἄλογο Ἰππασίας· τουρκ. *ati*.
 ἀτίθασος ἐπίθ., λόγ., ἄγριος· ἀρχ. ἀ-τίθα-σος < τίθασός (= ἡμερος).
 -άτικός κατάλ. ἐπίθ.: κυριακ-άτικός κ.τ.δ.· κατάλ. -άτος + -ικός.
 ἀτιμάζω λόγ., ἀρχ. ἀτιμ-άζω < ἀ-τιμος.
 ἀτιμία ἤ, λόγ., ἀρχ. ἀτιμ-ία < ἀ-τιμος.
 ἄτιμος ἐπίθ., λόγ., ἀρχ. ἄ-τιμος.
 ἀτλάξι τό, ἀραβ. *atlas*.
 ἄτλαντας ὅ, βιβλίον με γεωγραφικοὺς χάρ-τες· λόγ., γαλλ. *atlas* < ἔλλ. κύρ. ὄνο-μα Ἄτλας. Ἡ σημασία προῆλθε ἀπὸ ἔκδοσιν συλλογῆς χαρτῶν τοῦ Mercator στὰ 1595, με προμετωπίδα τὸν μυθικὸ Ἄτλαντα ποὺ σήκωνε στοὺς ὤμους του τὴ Γῆ.
 ἀτμόπλοιο τό, λόγ., νεώτ. ἀτμό-πλοιον.
 ἀτμός ὅ, λόγ., ἀρχ. ἀτμός.
 ἀτμόσφαιρα ἤ, νεώτ., γαλλ. *atmo-sphere*
 ἄτοκος ἐπίθ., λόγ., ἀρχ. ἄ-τοκος.
 ἄτολμος ἐπίθ., λόγ., ἀρχ. ἄ-τολμος.
 ἄτομο τό, λόγ., ἀρχ. ἄτομον, οὐδ. τοῦ ἐπίθ. ἄ-τομος.
 ἄτονία ἤ, λόγ., ἀρχ. ἄτον-ία < ἄ-τονος.
 ἄτονος ἐπίθ., λόγ., ἀρχ. ἄ-τονος.
 ἄτονῶ λόγ., ἀρχ. ἄτονῶ < ἄ-τονος.
 ἄτοπος ἐπίθ., λόγ., ἀρχ. ἄ-τοπος.
 -άτορας κατάλ. οὐσ.: βλεπ-άτορας, μαγαζ-άτορας, νοικ-άτορας, παιγνιδι-άτορας, συμβουλ-άτορας, φυλακ-άτορας κ.τ.δ.· ἀπὸ ἀρχ. οὐσ. σέ -άτωρ.
 ἄτος κατάλ. ἐπίθ.: ἀφρ-άτος, γεμ-άτος, ὄρσο-άτος, μελ-άτος, φευγ-άτος· μεσν.

-άτος (καρυδ-άτος, μυρωδ-άτος, χιον-άτος) < λτιν. κατάλ. -atus, πού με-
ταδόθηκε από επίθ. λατιν. άρχής σε
-άτος (βαρβάτος) (Γ. Χατζιδ. ΜΝΕ
1, 422).

άτός (μου) μόνος μου· μεσν. άτός < άρχ.
έαυτόν, με άποβολή του φωνήεντ. υ (Γ.
Χατζιδ. ΜΝΕ 1, 173 και στην 'Αθηνά
41, 9).

άτο τό, κόζι, ίσχυρό έπιχειρήμα· γαλλ.
atout < à tout.

άτόφος επίθ., γνήσιος· μεσν. αυτόφους <
άρχ. αυτο-φούς.

άτράνταχος επίθ., ά- στερητ. + τραντα-
χτός < τραντάζω.

άτριχος επίθ., μεταγν. ά-τριχος.

άτρόμητος επίθ., λόγ., μεταγν. ά-τρόμη-
τος.

άτρομος επίθ., άρχ. ά-τρομος.

άτροφία ή, λόγ., άρχ. άτροφ-ία < ά-τρο-
φος.

άτρώγητος επίθ., από τό α- στερητ. + τρω-
γητός < τρωγώ, διαφορετικό από τό άρχ.
ά-τρώγητος.

-άτσα κατάλ. ουσ.: κερ-άτσα, λιν-άτσα,
μπουγ-άτσα, στρωμ-άτσα· ίσως ιταλ.
κατάλ. -azzo (stramazzo).

άτσάλι τό, βενετ. azzal.

άτσαλος επίθ., μεσν. άτσαλος < ίσως άρχ.
ατάσθαλος (Μ. Φιλήντ. Γλωσσογν. 2,
196). 'Αβέβχιες οι παρχωγές από τό
ά-καλος (Δ. Μαυροφρ. Δοκίμ. 58), ά-
σαλος (Σ. Ψάλλτ. στην 'Αθηνά 28 Α
Α 54), ξε-αλλος (St. Caratzas στο Ae-
vum 25, 97 κέξ.).

'Ατσιγγανος ό, μεσν. 'Ατσιγγανος < έθν.
'Αθίγγανος.

άτσιδα ή, άρχ. ίκτις (πβ. γαλακτίδα > γα-
λακτίδα) (Α. Κορ. Προλεγ. 341).

άττικίζω λόγ., άρχ. άττικ-ίζω < άττικός.

άττικισμός ό, λόγ., άρχ. άττικισ-μός.

άτύχημα τό, λόγ., άρχ. άτύχη-μά < άτυ-

χώ.

άτυχής επίθ., λόγ., άρχ. ά-τυχής.

άτυχία ή, λόγ., άρχ. άτυχ-ία < ά-τυχής.

άτυχος επίθ., μεσν. άτυχος < άρχ. ά-τυ-
χής.

αυγατίζω βλ. άβγατίζω.

αυγερινός ό, μεσν. επίθ. αυγ-ερινός <
άρχ. αυγή, κατά τὰ έσπερ-ινός, σημε-
ρ-ινός κ.τ.δ. (Γ. Χατζιδ. ΜΝΕ 1, 563).

αυγή ή, άρχ. αυγή (= φώς).

αυγό τό, βλ. άβγό.

Αβγουστος ό, μεταγν. Αβγουστος < λατιν.
Augustus.

αυθ- α' συνθετ. λόγ. λέξεων: αυθ-υποβο-
λή, αυθ-υπνωτισμός, αυθ-ύπωση κ.τ.δ.
άρχ. αυθ- < αυτός, με τροπή του τ σε θ
από την επόμενη δασεία.

αυθάδεια ή, λόγ., άρχ. αυθάδεια < αυθ-
-άδης.

αυθάδης ό, λόγ., άρχ. αυθ-άδης (= πού ά-
ρέσει στον έαυτό του).

αυθαίρετος επίθ., λόγ., άρχ. αυθ-αίρετος.

αυθημερόν επίθ., λόγ., άρχ. αυθημερόν
< αυθ-ήμερος.

αυθόρητος επίθ., λόγ., άρχ. αυθ-όρητος
< αυτός + όρηώ.

αυλαία ή, λόγ., μεταγν. αυλά-ία.

αυλάκι τό μεταγν. αυλάκ-ιον, ύποκορ. του
άρχ. αυλαξ.

αυλή ή, άρχ. αυλή.

Αυλή ή, τό βασιλικό παλάτι· λόγ., μετάφρ.
του γαλλ. la Cour.

αυλικός επίθ., λόγ., νεώτ. αυλ-ικός < Αύ-
λη.

αυνανισμός ό, λόγ., νεώτ. αυναν-ισμός <
Αύνάν, πρόσωπο τής Π. Διαθήκης.

αυξάνω λόγ., άρχ. αυξ-άνω.

αυξηση ή, λόγ., άρχ. αυξη-σις < αυξω.

αυξων επίθ., λόγ., άρχ. αυξων, μεταγ. του
αυξω.

αυπνος επίθ., λόγ., άρχ. ά-υπνος.

αύρα ή, λόγ., άρχ. αυρα.

-ίζω (ρήγνυμαι), σαπ-ίζω (σήπομαι)· από τὸ γ' πληθ. ἐμάνησαν, ἐρράγησαν, ἐσάτησαν κ.τ.λ. κατὰ τὸ σχῆμα: ἐγύρισαν - γυρίζω, ἐπότισαν - ποτίζω κ.τ.λ.
 Ιησούτης ὁ, λόγ., ἀπὸ τὸ Ἰησοῦς + κατὰ.. -ίτης κατὰ τὰ ἰταλ. *Gesuita*, γαλλ. *Jésuite*.
 Ιθαγένεια ἡ, λόγ., νεώτ. *Ιθαγένεια* < *Ιθαγενής*.
 Ιθαγενής ἐπίθ., λόγ., ἀρχ. *Ιθαγενής* (= ἐκεῖ γεννημένος).
 Ιθύνοντες οἱ, οἱ ἐπὶ κεφαλῆς· λόγ., πληθ. τοῦ *Ιθύνων*, μετοχ. τοῦ ρ. *Ιθύνω*.
 Ικανοποίηση ἡ, λόγ., νεώτ. *ικανοποίησις* < μεσν. *Ικανο-ποιῶ*.
 Ικανοποιητικός ἐπίθ., λόγ., νεώτ. *ικανοποιητικός*.
 Ικανοποιῶ λόγ., μεσν. *ικανο-ποιῶ*.
 Ικανός ἐπίθ., λόγ., ἀρχ. *ικανός* (= ἀρκετός) < *ικάνω* (= ὀτάνω).
 Ικανότητα ἡ, λόγ., ἀρχ. *ικανότης*.
 Ικάντο τό, βλ. *ἰκάντο*.
 Ικεσία ἡ, λόγ., μεταγν. *ικεσ-ία* < *ικέ-της*.
 Ικετεύω λόγ., ἀρχ. *ικετ-εῦω* < *ικέ-της*.
 Ἰκέτης ὁ, λόγ., ἀρχ. *ικέ-της* < *ικω*.
 -ίκι (I) κατὰλ. οὐσ.: *βρετ-ίκι*, *συχαρ-ίκι*· ἀρχ. κατὰλ. -ίκιος < -ικός (Δ. Γεώργακ. στὸ Ἄρβερ. εἰς Κ. Ἄμαντ. 423 κέξ.).
 -ίκι (II) κατὰλ. ἀφρη. οὐσ.: *ἀρματολ-ίκι*, *βασιλ-ίκι*, *δασκαλ-ίκι*· ἀπὸ τὴν τουρκ. καταγωγῆς κατὰλ. -λίκι, με συμφορμὸ τοῦ λ πρὸς τὸ λ τοῦ θέματος. Πβ. καταλ. -λίκι καὶ -ιλίκι.
 -ίκιος κατὰλ. ἐπίθ.: *ἀντρ-ίκιος*· μεσν. κατὰλ. -ίκιος, ἀπὸ λατιν. ἐπίθ. σὲ -ίκιος < -icius (πατριίκιος).
 Ικμάδα ἡ, λόγ., ἀρχ. *ἰκμάς*.
 -ικό κατὰλ. οὐσ.: *ἀφεντ-ικό*, *φον-ικό*, πληθ. *γον-ικά*, *πέθερ-ικά*· ἀπὸ οὐδ. ἐπιθέτων σὲ -ικός.
 -ικός κατὰλ. ἐπίθ.: *ἀδερφ-ικός*, *μητρ-ικός*, *παστρ-ικός* κ.τ.δ.· κατὰλ. ἀρχ. -ικός (βλ.

Γ. Γαρδίκ. στὴν Ἴ�θηνᾶ 22, 426 κέξ.).
 -ίκος, θηλ. -ίκα ὑποκορ. κατὰλ. κυρ. ἐνομίων: *Ἀντρο-ίκος*, *Γιαντί-κος*, *Μιμι-ίκος*, *Ἄνν-ίκα*, *Λιλ-ίκα*, *Μαρ-ίκα*, *Σοφ-ίκα*, *Φιφ-ίκα*, *Φωτ-ίκα*· ἴσως ἀρωμον. ὑποκορ. κατὰλ. -ίκυ, θηλ. -ίκα.
 -ίκος κατὰλ. ἐπίθ. ἀπὸ τουρκικὰ ἐπίθετα: *al* > *ἄλ-ίκος*, *kalp* > *κάλπ-ίκος*, *bayat* > *μπαγιάτ-ίκος*, *bol* > *μπόλ-ίκος*, *bos* > *μπόσ-ίκος*, *eksik* > *ξίκ-ίκος*, *düz* > *ντούζ-ίκος*, *riç* > *πίτσ-ίκος*, *sert* > *σέρτ-ίκος*· κατὰ τὰ σὲ -ίκος παράγωγα ἀπὸ ουσιαστικά.
 Ικρίωμα τό, ἀγγλόνη· λόγ., μεταγν. *ικρίω-μα* (= σκαλωσιὰ) < *ικριῶ*.
 Ικτερος ὁ, λόγ., ἀρχ. *ἰκτερος*.
 Ικτίδα ἡ, λόγ., μεταγν. *ἰκτίς* < ἀρχ. *ἰκτίς*. Πβ. ἀτίσιδα.
 -ίλα κατὰλ. οὐσ. Ἰσμητῶν: *βαρβατ-ίλα*, *δρωτσ-ίλα*, *κατν-ίλα*, *ξιν-ίλα*, *ποδαρ-ίλα* κ.τ.δ., καὶ ἀφρη. οὐσ. *ἀνατριχ-ίλα*, *σκασι-ίλι* κ.τ.δ. Κατὰ Μ, Φιλήντ. Γλωσσον. 3, 102 κέξ. ἀπὸ τὸ -ί ρηματικῶν θεμάτων + ἀρχ. κατὰλ. -λα (*κάη-κα* - *καή-λα*, *μαύρι-σα* - *μαυρί-λα*, *σάπι-σα* - *σαπί-λα*), ἡ ἀπὸ ἀρχ. ἐπίθ. με θέμα σὲ *i* + κατὰλ. -λός (*παχν-λός*, *τρικη-λός*, *κατην-λός* κ.τ.δ.) (N. Dossios, Beitrage 29). Λιγότερο πιθανὴ ἡ ἐρμηνεία ἀπὸ ἐπίθρ. τοῦ *τσιλα* (Γ. Χατζιδ. ΜΝΕ 2, 250 κέξ.). Κατὰ G. Meyer, N. S. 3, 76 ἴσως ἀπὸ τὸ λατιν. -*ela*.
 Ιλαρὰ εἶδος ἀρρώστιας· λόγ., ἀρχ. *ἰλαρά*, θηλ. τοῦ ἐπίθ. *ἰλαρός*.
 Ιλαρός ἐπίθ., λόγ., ἀρχ. *ἰλα-ρός*.
 Ιλαρότητα ἡ, λόγ., μεταγν. *ἰλαρότης*.
 Ιλαρχος ὁ, λόγ., μεταγν. *ἰλ-αρχος* < *ἰλη*.
 Ἰλη ἡ, στρατιωτικὸ σῶμα· λόγ., ἀρχ. *ἰλη* (= δούδα).
 Ἰλιάδα ἡ, λόγ.; ἀρχ. Ἰλιάς.
 Ἰλιγγος ὁ, λόγ., ἀρχ. *ἰλιγγος*.
 Ἰλίκι κατὰλ. ἀφρη. οὐσ.: *δημαρχ-ιλίκι*,

διηγορ-ιλίκι, προεδρ-ιλίκι, ύπουργ-ιλί-
κι κ.τ.δ.· από λέξεις τουρκ. καταγωγής,
καθώς σαριλίκι, χαρτζιλίκι, πού έχουν i
πριν από την κατάληξη -lik. Πβ. και
κατάλ. -λίκι και -ίκι (Π).

ιμάμης ό, τουρκ. *imam*.

ιμάντες οι, δερμάτινα λουριά· λόγ., πληθ.
του άρχ. *ιμάς*.

ιμάτιο τό, λόγ., άρχ. *ιμάτ-ιον*, ύποκορ. του
άρχ. *ιμα* < *ειμα* (= ένδυμα).

ιματιοθήκη ή, λόγ., μεταγν. *ιματιο-θήκη*.

ιματισμός ό, λόγ., μεταγν. *ιματισ-μός* <
ιματ-ίζω.

-ίμι κατάλ. ούσ. *ζωντ-ίμι*, *θρασ-ίμι*, *κλεψ-
-ίμι*, *ροφ-ίμι*· από ένδιάμεσους τύπους σέ
-ίμιο < -ίμαιο < άρχ. -ιμαϊον, ούδ. έπιθ.
σέ -ιμαϊός (θνήσ-ιμαϊός, κλοπ-ιμαϊός).

-ιμιός κατάλ. έπιθ. : *ανάδεξ-ιμιός*, *βαφτισ-
-ιμιός*, *γεννησ-ιμιός*, *ριξ-ιμιός*· άρχ. έ-
πιθ. κατάλ. -ιμαϊός (θνήσ-ιμαϊός, κλοπ-
-ιμαϊός), από έπιθ. σέ -ιμιος (θνήσ-ιμιος,
κλόπ-ιμιος) † κατάλ. -αϊός (Γ. Χατζιδ.
στην 'Αθηνά 22, 241).

-ιμο κατάλ. ούδ. άφηρ. ούσ. *δέσ-ιμο*, *κάψ-
-ιμο*, *κλεισ-ιμο*, *πίασ-ιμο*, *πήξ-ιμο*, *τάξ-
-ιμο*· άρχ. κατάλ. -ιμον, ούδ. τών έπιθ.
σέ -ιμιος (συντάξ-ιμιος, *έδώδ-ιμιος*, *σκό-
π-ιμιος*, *τρόφ-ιμιος* κ.τ.δ.)· 'Από θέματα
μέ σ αναπτύχθηκε ιδιαίτερη κατάληξη
-σιμο(ν) (Γ. Χατζιδ. ΜΝΕ 1, 423,
Γλωσ. Έρευν. 1, 164 κέξ.). Πβ. κατάλ.
-σιμο.

ιμπεριαλιστής ό, λόγ., νεώτ. *ιμπεριαλι-
στής* < γαλλ. *impérial-iste*.

ιμπρεσιονιστής ό, λόγ., γαλλ. *impres-
sion-iste*.

ίνα ή, λόγ., άρχ. *ις*.

ίνα κατάλ. θηλ. άνδρωνυμ. και προσηγο-
ρικών: 'Αγγελ-ίνα, Νικολ-ίνα, δεσποτ-
-ίνα, κλεφτρ-ίνα, λαφ-ίνα, προβατ-ίνα·
μεσν. κατάλ. -ίνα < λατιν. κατάλ. -ίνα,
από κύρ. ένόμ. λατιν. καταγωγής: 'Α-

γριππ-ίνα, Μαρ-ίνα, Παυλ-ίνα (Γ. Χα-
τζιδ. στην 'Επιστ. Έπετ. Πανεπ. 1,
134).

ινδαλμα τό, φανταστική εικόνα· λόγ., με-
ταγν. *ινδαλ-μα* < *ινδάλ-λομαι* (=φαί-
νομαι, μοιάζω).

ινδικός έπιθ., λόγ., άρχ. *ινδ-ικός* < 'Ιν-
δός.

'Ινδός ό, άρχ. ένθ. 'Ινδός.

-ίνη κατάλ. λόγ. ούσ.: *κοκα-ίνη*, *πενικιλ-
-ίνη*, *πτωμα-ίνη*, *τεραμικ-ίνη* κ.τ.δ.· ά-
πό γαλλ. ούσ. σέ -ίνε.

ινίο τό, λόγ., άρχ. *ινίον*.

ινκάντο τό, δημοπρασία· ιταλ. *incanto*.

ινκό(γ)νιτο έπίρρ., άντίσημα· λόγ., ιταλ.
incognito < λατιν. έπιθ. *in-cognitus* (=

άγνωστος).

-ινός κατάλ. έπιθ. και ένθικων: *σημερ-ι-
νός*, *χιεσ-ινός*, *Δραμ-ινός*, *Ζακυθ-ινός*,
Παργ-ινός, *Πατρ-ινός*· άρχ. κατάλ. -ινός.

ινστιτούτο τό, λόγ., νεώτ. *ινστιτούτιον* <
λατιν. *institutum*.

ιντερέσο τό, συμφέρον· ιταλ. *interesso* <
λατιν. άπαρέμφ. *interesse*.

ιντερμέδιο τό, λόγ., *ιντερμέδιον* < λατιν.
inter-medium.

ιντριγκα ή, μηχανορραφία· Ισπαν. *intriga*
< λατιν. *intricare* (= περιπλέκω).

ιντσα ή, μονάδα μέτρου· άγγλ. *inch*.

ινφλουέντζα ή, κρουολόγημα· ιταλ. *influ-
enza* (= έπίδραση, μετάδοση).

ιξόβεργα ή, βλ. *ξόβεργα*.

ιξός ό, λόγ., άρχ. *ιξός*.

ιο τό, είδος λουλουδιού· άρχ. *Ιον*.

-ιο κατάλ. ούδ. ούσ.: *γέλ-ιο*, *ξέφτ-ιο*, *πα-
ρακάλ-ιο*, *συγύρ-ιο*, *συχώρ-ιο*· ήδη μεσν.
(γέλιο)· από ρήματα *γελώ* κ.τ.λ., κατά
τό σχήμα: *καρτερώ* - *καρτέριον*, *κυνηγώ*

- *κυνήγιον* (Γ. Χατζιδ. στην 'Επιστ. Έ-
πετ. Πανεπ. 9, 17).

ιο- κατάλ. ούδ. ούσ., άντι θηλ. σέ -ία: *συμ-
πάθειο*, *συνήθειο* κ.τ.δ.· κατά τά άρχ.

οὐδ. σέ-ιον (Γ. Χατζιδ. ΜΝΕ 2, 65 κέξ.).
 Κατά D. Georgacas στην Glotta 31, 203 κέξ. ἐπὶ ἀνθρώπα θηλ. *συνήθεια, συμπάθεια*, πού ἐκλαμβάνονταν ὡς πληθ. οὐδ.
 -ιο κατάλ. οὐδ. οὐσ.: *καθισ-ιό, προσεν-ιό, τρεχ-ιό, φευγ-ιό* ἄρχ. κατάλ. οὐδ. οὐσ. -ιον (ἐμπόδ-ιον, μαρτύρ-ιον, παίγγ-ιον) πού πήρε τὴν ἀφηρημένη ἔννοια τοῦ ρήματος καὶ συνδέθηκε μὲ αὐτὰ σέ σχέση πρᾶξωγῆς: *κάθισα - καθισ-ιό, φεύγω - φευγ-ιό* κ.τ.δ. (Γ. Χατζιδ. ΜΝΕ 2, 65 κέξ.).
 Ἰόνιο τό, λόγ., ἄρχ. Ἰόνιον (πέλαγος).
 ἰός ὁ, λόγ., ἄρχ. ἰός.
 -ιος κατάλ. ἐπιθ.: *καινούρ-ιος, κλούβ-ιος, κούφ-ιος, σάπ-ιος, σκόρπ-ιος, τρύπ-ιος, ψόφ-ιος*· κατά τὰ ἄρχ. ἐπιθ. σέ -ιος: *ἄξιος, γνήσιος, δοθιος, πλούσιος* κ.τ.δ. (Γ. Χατζιδ. στήν Ἑπιστ. Ἑπετ. Πανεπ. 12, 37, Μ. Φιλῆντ. Γλωσσογν. 1, '30, D. Georgacas στην Byz. Zeit. 38, 104).
 -ιός κατάλ. ἔθνικῶν: *Λημν-ιός, Σιφν-ιός, Τενεδ-ιός*· ὄχι ἰσια ἀπὸ τὰ ἄρχ. *Λήμνιος* κ.τ.λ. μὲ κατέβασμα τοῦ τόνου, ἀλλὰ νεώτεροι μεταπλασμοὶ ἀναλογικὸι κατὰ τὰ *Μυτιληναῖος > Μυτιληναῖός > Μυτιληνιός, Σμυρναῖος > Σμυρναῖός > Σμυρνιός* κ.τ.λ. (Φ. Κουκουλ. στὸ Λεξ. Ἄρχ. 6, 237 κέξ.).
 Ἰούλιος ὁ, λόγ., λατιν. *Julius* πρὸς τιμὴν τοῦ *Julius Caesar* πού διαρρύθμισε τὸ ἡμερολόγιο.
 Ἰούνιος ὁ, λόγ., λατιν. *Jun-ius* < *Juno* (= Ἥρα).
 ἰπασία ἡ, λόγ., ἄρχ. ἰππ-ασία.
 ἰππέας ὁ, λόγ., ἄρχ. ἰππεύς.
 ἰππεύω λόγ., ἄρχ. ἰππεύω < ἰππεύς.
 ἰππικὸ τό, λόγ., οὐδ. τοῦ ἄρχ. ἐπιθ. ἰππ-ικός.
 ἰπποδρόμιο τό, λόγ., ἰπποδρόμιον, οὐδ. τοῦ

ἄρχ. ἐπιθ. ἰπποδρόμ-ιος.
 ἰπποδρόμος ὁ, λόγ., ἄρχ. ἰππό-δρομος.
 ἰπποκόμος ὁ, λόγ., ἄρχ. ἰππο-κόμος.
 ἰππος ὁ, λόγ., ἄρχ. ἰππιος.
 ἰππότης ὁ, λόγ., ἄρχ. ἰππό-της.
 ἰπποτικὸς ἐπιθ., λόγ., νεώτ. μετάφρ. τοῦ γαλλ. *chevalier*.
 ἰριδα ἡ, κόρη τοῦ ματιοῦ· λόγ., ἄρχ. ἰρις.
 -ίρω κατάλ. ρημ. γαλλ. καὶ ἰταλ. καταγωγῆς: *γαρμ-ίρω, σεργ-ίρω* ἀπὸ ἀντίστοιχα γαλλ. ἢ ἰταλ. ἀπαρέμφρατα σέ -ir ἢ -ire.
 -ίς κατάλ. ἐπιρρ.: *ἀποβραδ-ίς, κοντολογ-ίς, ὀλημερ-ίς* κ.τ.δ.· μεσον. κατάλ. ἐπιρρ.-ίς. (Γ. Χατζιδ. ΜΝΕ 2, 97).
 -ις κατάλ.: *μήγουρ-ις, σήμερ-ις, τίποτ-ις*· κατά τὰ μόλις, τόντις.
 ἰσα! πρόστ., τρίβχι! προστ. τοῦ ρ. ἰσάρω.
 ἰσαμε σύνδ., ὡς ἀπὸ τὸ ἐπίρρ. ἰσα + πρόθ. μέ.
 ἰσάρω ναυτ. ὄρος· ἰταλ. *issare*.
 ἰσημερία ἡ, λόγ., ἄρχ. ἰσ-ημερία.
 ἰσθμός ὁ, λόγ., ἄρχ. ἰσθ-μός.
 ἰσια ἐπίρρ., πληθ. οὐδ. τοῦ ἐπιθ. ἰσιος.
 ἰσιάζω βλ. σιάζω.
 ἰσιος ἐπιθ., μεταγν. ἰσιος < ἄρχ. ἰσιος, κατὰ τὸ ὄρθ-ιος (Μ. Φιλῆντ. Γλωσσογν. 1, 30), ἢ κατὰ τὸ ὁμοιος (Γ. Χατζιδ. στήν Ἑπιστ. Ἑπετ. Πανεπ. 9, 42).
 -ισιος κατάλ. ἐπιθ. βλ. κατάλ. -ήσιος.
 ἰσιωμα τό, ὁμιλὸ μέρος· ἀπὸ τὸ ρ. ἰσιώνω.
 ἰσιώνω ἀπὸ τὸ ἐπιθ. ἰσιος + κατάλ. -ώνω.
 ἰσκα ἡ, βλ. ἤσκα.
 ἰσκιος ὁ, βλ. ἤσκιος.
 -ίσκος κατάλ. ὑποκορ. οὐσ.: *ἀνθρωπ-ίσκος, θαλαμ-ίσκος, κολπ-ίσκος, λοφ-ίσκος, σατραπ-ίσκος, ὑπαλληλ-ίσκος*· ἄρχ. κατάλ. -ίσκος (Φ. Κουκουλ. στήν Ἀθηνᾶ 41, 179 κέξ.).
 ἰσλάμ τό, μωαμεθανισμός· ἀραβ. *islām* (= σωτηρία).
 -ισμένος κατάλ. μετοχ. παθ. παρακειμ. ρημάτων σέ -ῶ, ἀντι -ημένος: *ἀγανακτ-*

-ισμένος, εύτυχ-ισμένος, δυστυχ-ισμένος κ.τ.λ., από τὸ θέμα τοῦ ἄορ. ἀγανάκτησα, δυσατύχησα κ.τ.λ., κατὰ τὸ σχῆμα: ἐδρόσισα - δροσισμένος, ἐπότισα - ποτισμένος κ.τ.λ.

-ισμός κατὰλ. ἄφρη. οὐσ.: ἀθλητ-ισμός, ἀνδρ-ισμός, ἀρχα-ισμός, δημοτικ-ισμός· ἀρχ. κατὰλ. -ισμός < -ίζω (Χ. Χαριτων, στήν 'Αθηνᾶ 15, 394 κέξ., Γ. Χατζιδ. στήν 'Αθηνᾶ 25, 307).

Ισο- α' συνθετ. λόγ. λέξεων: Ισο-δύναμος, Ισο-ζύγιο, Ισό-θερμος, Ισο-κέφαλος, Ισο-λογισμός, Ισό-λογος, Ισο-πάθεια, Ισο-πέταλος, Ισο-στασία, Ισο-τοπία κ.τ.δ.· ἐπιθ. ἴσος, κατὰ τὰ ἀρχ. καὶ μεταγν. Ισο-βαρής, Ισο-δύναμος, Ισό-πλευρος κ.τ.λ.

Ισο τό, ἀρχ. ἴσον, οὐδ. τοῦ ἐπιθ. ἴσος.

Ισόβιος ἐπιθ., λόγ., μεταγν. Ισό-βιος.

Ισόγειος ἐπιθ., λόγ., μεταγν. Ισόγειος < Ισό-γαιος.

Ισοζύγιο τό, λόγ., νεώτ. Ισοζύγιον, οὐδ. τοῦ μεταγν. ἐπιθ. Ισοζύγιος < Ισο-ζυγής.

Ἴσον τό, ἐπίρρ., λόγ., οὐδ. τοῦ ἐπιθ. ἴσος.

Ισόπαλος ἐπιθ., λόγ., μεταγν. Ισό-παλος.

Ισοπεδῶνω λόγ., μεσν. Ισοπεδῶ < Ισό-πεδος.

Ισορροπία ἡ, λόγ., ἀρχ. Ισορροπ-ία < Ισό-ρροπος.

Ισορροπῶ λόγ., ἀρχ. Ισορροπῶ < Ισό-ρροπος.

Ισότηα ἡ, λόγ., ἀρχ. Ισό-της.

Ισοτιμία ἡ, λόγ., ἀρχ. Ισοτιμ-ία > Ισό-τιμιος.

Ισότημος ἐπιθ., λόγ., μεταγν. Ισό-τιμος.

-ισσα κατὰλ. θηλ. ἐθνικῶν καὶ ἀνδρωνυμ.: Γύφτ-ισσα, Μανιάτ-ισσα, Σουλιώτ-ισσα, διδασκαίλ-ισσα, μαγεῖρ-ισσα· ἀρχ. κατὰλ. -ισσα (Κίλισσα, Φοίνισσα, μέλισσα) (Γ. Χατζιδ. στήν 'Επιστ. 'Επετ. Πανεπ. 1, 131 κέξ.).

-ίστις κατὰλ. ἄρσεν. οὐσ.: ἀριβ-ίστας, κα-

πιταλ-ίστας, πιαν-ίστας, φασ-ίστας, χιουμορ-ίστας· ἀπό ἰταλ. οὐσ. σέ -ίστα.

-ίστικος κατὰλ. ἐπιθ.: καλογερ-ίστικος, κουκλ-ίστικος, μωφρουδ-ίστικος, παπαδ-ίστικος· ἀπό οὐσ. σέ -ιστής + κατὰλ. -ικός.

Ιστολογία ἡ, γαλλ. histologie < ἔλλ. ἱστός + λέγω.

Ιστορία ἡ, λόγ., ἀρχ. ἱστορ-ία < ἱσ-τωρ < εἰδέναι.

Ιστορικός ἐπιθ., λόγ., ἀρχ. ἱστορ-ικός.

Ιστορῶ ἀρχ. ἱστορῶ < ἱστωρ. Πβ. στορί-ζω.

ἱστός ὁ, λόγ., ἀρχ. ἱστός.

-ιστός κατὰλ. ἐπιθ.: παραπαν-ιστός· ἀρχ. κατὰλ. -ιστός ἐπιθ. ἀπό ρ. σέ -ίζω.

-ιστος κατὰλ. λόγ. ὑπερθετ. ἐπιθ.: ἐλάχ-ιστος, κάκ-ιστος, μέγ-ιστος· ἀρχ. κατὰλ. -ιστός.

Ἴσχιό τό, λόγ., ἀρχ. ἱσχίον.

Ἴσχνός ἐπιθ. λόγ., ἀρχ. ἱσχ-τός.

Ἴσχνότητα ἡ, λόγ., ἀρχ. ἱσχνό-της.

Ἴσχυρίζομαι διατεινόμεναι· λόγ., ἀρχ. ἱσχυ-ρίζομαι (= ἔχω πεποιθήση στή δύναμή μου).

Ἴσχυρισμός ὁ, λόγ., νεώτ. ἱσχυρισ-μός < ἱσχυρ-ίζομαι.

Ἴσχυρός ἐπιθ. λόγ., ἀρχ. ἱσχυ-ρός.

Ἴσχνός ἡ, δύναμη· λόγ., ἀρχ. ἱσχνός < Ἴσχω - ἔχω.

Ἴσχύω λόγ., ἀρχ. ἱσχύω.

ἱσώνω ἀρχ. ἱσῶ.

Ἴσως σύνδ., ἀρχ. ἴσως, ἐπίρρ. τοῦ ἐπιθ. ἴσως. Γιά τή χρῆση του βλ. Κ. Κόντο στήν 'Αθηνᾶ 10, 243 κέξ.

'Ιταλία ἡ, ἀρχ. 'Ιταλία.

Ἴταλικός ἐπιθ., ἀρχ. 'Ιταλ-ικός.

'Ιταλός ὁ, μεταγν. 'Ιταλός.

ἱταμός ἐπιθ. λόγ., ἀρχ. ἱτα-μός < ἴτης (= ἄρμητικός).

-ιτζής παραγωγ. κατὰλ. ἄρσεν. οὐσ. ἐπαγ-γαλματικῶν: λυρ-ιτζής· τουρκ. κατὰλ.

-εί, από αντίστοιχα ούς. σέ -ι + κατάλ.
 -τζής: βιολι-τζής, γιαζι-τζής, ταξι-
 -τζής. Πβ. κατάλ. -ατζής, -τζής.
 -ίτης (I) κατάλ. ὀνομάτων καὶ ἔθνικῶν:
 ἀποσπερ-ίτης, κοπερ-ίτης, πετρ-ίτης,
 φωρ-ίτης, Θασ-ίτης, Μωρα-ίτης· ἀρχ.
 κατάλ. -ίτης (Κ. Ἄμαντ. Γλωσσ. Με-
 λετ. 102 κέξ.).
 -ίτης (II) κατάλ. λόγ. οὐς. πού συνήθως
 σημαίνουν ἀρρώστια: ἀρθρ-ίτης, ἀμυγ-
 δαλ-ίτης, πλευρ-ίτης, σκωληκοειδ-ίτης,
 φαρυγγ-ίτης· ἀπὸ ἀρχ. Θηλ. σέ -ίτις (ἀρ-
 θρ-ίτις, πλευρ-ίτις κ.τ.δ.).
 -ιτιά ἢ, ἀρχ. *ιτέα*.
 -ιτικός κατάλ. ἐπιθ. ἔθνικῶν: αἰγιν-ιτικός,
 μεγαρ-ιτικός, μορα-ιτικός κ.τ.δ.· ἀπὸ
 τὰ οὐδ. σέ -ίτ-ικο τῶν ἔθνικῶν σέ -ίτης
 (Γ. Χατζιδ. στήν Ἀθηνᾶ 28 ΛΑ 107
 κέξ.).
 -ίτσα κατάλ. ὑποκορ.: καρφ-ίτσα, μανν-
 -ίτσα, νυφ-ίτσα, σαλατ-ίτσα, Χαρικλ-
 -ίτσα· μεσν. ὑποκορ. κατάλ. -ίτσα (νυμ-
 φ-ίτσα) < σλαβ. κατάλ. -iisa. Ἀπίθανη
 ἢ παραγωγή ἀπὸ τὸ ἑλλ. -ίσιον (Α.
 Μπούτουρας στή Λαογρ. 3, 611 κέξ., Φ.
 Κουκουλ. στὰ Ἑλληνικά 4, 361 κέξ., Μ.
 Vasmer, Slav. Griechenl. 8), ἢ -Ισκιον
 (Α. Κορ., Δ. Μαυροφρ., Α. Leskien, N.
 Dossios), ἢ λατιν. -icūus (G. Morosi).
 ἴτσι τό, ἴον: *i-ίτσι, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. ἴον.

-ίτσι κατάλ. ὑποκορ., βλ. κατάλ. -ίτσα.
 ἰχθυο- α' συνθετ. λόγ., λέξεων: ἰχθυο-γρα-
 φία, ἰχθυο-κόμος, ἰχθυο-λόγος, ἰχθυό-
 -σαυρος, ἰχθυό-σκαλα κ.τ.δ.· ἀρχ. ἰχθύς
 (=ψάρι).
 ἰχνογραφία ἢ, λόγ., μεταγν. ἰχνο-γραφία.
 ἰχνογραφῶ λόγ., νεώτ. ἰχνογραφῶ < ἰχνο-
 -γράφος.
 ἰχνος τό, λόγ., ἀρχ. ἰχνος. Πβ. χνάρι.
 ἰωβηλαίο τό, λόγ., μεταγν. ἰωβηλαίος <
 ἔβρ. jöbel (=κέρατο κριαριοῦ, μετὸ ὁ-
 ποῖο σάλπιζαν στήν 50ῆ ἐπετηρίδα).
 ἰώδης ἐπιθ., λόγ., ἀρχ. i-ιώδης < ἴον.
 ἰώδιο τό, λόγ., νεολατιν. iodium < ἑλλ. ἐπιθ.
 ἰώδης.
 -ιώνας κατάλ. οὐς. περιεκτικῶν καὶ τοπω-
 νυμίων: καλαμ-ιώνας, Ἀσπалаθ-ιώνας,
 Κυπαρισσ-ιώνας· ἀρχ. κατάλ. -εών (Γ.
 Χατζιδ. στήν Ἀθηνᾶ 5, 495).
 ἰωνικός ἐπιθ., λόγ., ἀρχ. Ἰων-ικός <
 Ἰων.
 ἰωτακισμός ὁ, λόγ., ἢ μεταγενέστερη προ-
 φορά τῶν η, υ, ει, οι ὡς ι (ἰῶτα)· μεταγν.
 ἰωτακισ-μός < ἰῶτα-κίζω.
 -ιώτης κατάλ. ἔθν.: Ἀνδρ-ιώτης, Βολ-ιώ-
 -της, Θρακ-ιώτης, Ἰμβρ-ιώτης, Κυπρ-ιώ-
 -της, Πορ-ιώτης· ἀπὸ τοπων. μετὸ θέμα
 σέ -ι + κατάλ. -ώτης: Πηλι-ώτης, Ἰ-
 ταλι-ώτης, Σικελι-ώτης (Γ. Χατζιδ. στήν
 Ἐπιστ. Ἐπετ. Πανεπ. 9, 36).

Κ

κ ἀντι ἀρχ. χ ὕστερα ἀπὸ σ, φ: ἀσκημος,
 πασκαλιά, σκόλη, φκαριστῶ, φκίμα κ.
 τ.δ.· ἤδη μεσν. ἀπὸ ἀνομοίωση δυὸ ἑξα-
 κολουθητικῶν συμφωνῶν.
 κ ἀντι ἀρχ. τ ὕστερα ἀπὸ φ: φτιάνω >
 φχιάνω, φτυάρι > φκνάρι· ἀπὸ ἐνδιάμε-
 σους τύπους φτσιάνω, φτσιάρι (Γ. Χα-
 τζιδ. MNE 2, 409).

-κα κατάλ. μεσ. καὶ παθ. ἀορίστου: βρέθη-
 -κα, θυμήθη-κα, στάθη-κα. Βλ. -ηκα.
 κάβα ἢ, ὑπόγεια ἀποθήκη κρασιοῦ ἰταλ.
 cava.
 καβάδι τό, μακρὸ ἀνδρικό φόρεμα· μεσν.
 καβάδ-ι(ο)ν, ἀπὸ τὸ ὄνομα ὑποθετικῆς
 πόλης Κάβαδα τῆς Καρμανίας (Π. Φου-
 ρίκ. στὸ Λεξ. Ἄρχ. 6, 465 κέξ.). Κατὰ

G. Meyer, N. S. 2, 30 σερβ. *kanak*.
 καβάκι τό, τουρκ. *kanak*.
 καβάλα ή, από τό λατιν. *caballus* (= ίππος).
 καβάλα επίρρ., από τό ούσ. *καβάλα* (δπως
 τὰ ἀράδα, γραμμή κ.τ.λ.).
 καβαλάρης ό, μεσν. *καβαλλάρις* < *καβαλ-*
λάριος < λατιν. *caballarius*.
 καβαλαρία ή, ίππικό· βενετ. *cavalaria*.
 καβαλέτο τό, βενετ. *caval-etto*.
 καβαλιέρος ό, βενετ. *cavalier* (= ίππέας)
 < λατιν. *caballus* (= ίππος).
 καβαλίκεμα τό, από παλαιότ. **καβαλίκευ-*
-μα < *καβαλικ-εύω*.
 καβαλικεύω μεσν. *καβαλικ-εύω* < λατιν.
caballico + κατάλ. -εύω.
 καβαλίνα ή, κοπριά ύποζυγίων· λατιν. επίθ.
caball-inus (= άλογήσιος).
 καβάλλα ή, βλ. *καβάλα*.
 καβάλο τό, βενετ. *casalo*.
 καβαλώ από τό ούσ. *καβάλα*.
 καβάσης ό, φρουρός προξενείου· τουρκ.
kasas.
 καβάφης ό, παπουτσής· τουρκ. *kanaf*.
 καβγαδίζω από τό θέμα του πληθυντ. *κα-*
βγάδες του ούσ. *καβγάς* + κατάλ. -ίζω.
 καβγάς ό, φιλονικία· τουρκ. *kanca*.
 καβγατζής ό, τουρκ. *kanca-ci*.
 καβιάρι τό, βλ. *χαβιάρι*.
 καβίλια ή, σφήνα· ιταλ. *cauiglia*.
 κάβος ό, άκρωτήρι· γενουατ. *cavo*.
 καβούκι τό, δστρακο· τουρκ. *kabuk*.
 καβούνι τό, πεπόνι· βλ. *καούνι*.
 κάβουρας ό, μεταγν. *κάβουρος* < άρχ. πύγ-
-ουρος. (Μ. Φιλήντ. Γλωσσογν. 4, 16,
 Β. Φάβης στο Λεξ. Δελτ. 2, 79). 'Απί-
 θανη ή παραγωγή από τό άρχ. *Κάβει-*
ρος. Κατά Γ. Χατζιδ. ΜΝΕ 2, 3 μεγε-
 θυντ. του *καβούρι*. Κατ' άλλους από τό
κάραβος με άντιμετάθεση.
 καβουρδίζω βλ. *καβουρντίζω*.
 καβούρι τό, μεσν. *καβούριν*, ύποκορ. του
 μεταγν. *κάβουρος*.

καβουρμάς ό, τουρκ. *kanurma*.
 καβουρντίζω *τηγανίζω* από τό *kanurdim*,
 άόρ. του τουρκ. ρ. *kanurma*.
 καγγελάριος ό, βλ. *καγκελάριος*.
 κάγγελο τό, βλ. *καγκελο*.
 καγκελάριος ό, λόγ., μεταγν. *καγκελάριος*
 < λατιν. *cancellarius* (= άρχικά: γραμ-
 ματέας που κομποποιούσε διαταγές από
 καγκελόφρακτη εξέδρα).
 κάγκελο τό, μεταγν. *κάγκελον* < λατιν.
cancellum.
 καγκουρό τό, άόστραλ. *kanougou* ή *kanou-*
roo, από τη φρ. *ka gouro* (= δέν ξέρω),
 που άπάντησε Ιθαγενής στην έρώτηση
 του έξερευνητή J. Cook για τό όνομα
 του ζώου.
 καγχάζω λόγ., μεταγν. *καγχάζω*.
 καδένα ή, άλυσίδα· μεσν. *καδένα* < βενετ.
cadena.
 καδής ό, βλ. *κατής*.
 καδί τό, κουβάς· μεταγν. *κάδ-ισα*, ύποκορ.
 του άρχ. *κάδος*. Πβ. κατάλ. -ί (Ι).
 κάδος ό, άρχ. *κάδος*.
 καδρίλια ή, βλ. *καντρίλια*.
 κάδρο τό, πλαίσιο, κορνίζα· ιταλ. *quadro*.
 καδρόνι τό, κοντάρι τετράγωνο· ιταλ.
quadrone.
 καζάκα ή, χοντρό σακάκι· ιταλ. *casaca*.
 καζαμίας ό, ιταλ. *Casamia*, από τό όνο-
 μα (φανταστικό) άστρολόγου, που έ-
 μπαινε ως τίτλος παλαιού προφητικού
 βιβλίου.
 καζάνι τό, τουρκ. *kazan*.
 καζάντι τό, κέρδος· από τό ρ. *καζαντίζω*
 (ύποχωρητ.).
 καζαντίζω -ώ από τό *kazandim*, άόρ. του
 τουρκ. ρ. *kazanmak*.
 καζάρμα ή, στρατώνας· ιταλ. *caserma*.
 καζίκι τό, παλούκι· τουρκ. *kazik*.
 καζινο τό, ιταλ. *cas-ino*, ύποκορ. του *casa*
 (= σπίτι).
 καζιμάς ό, σκαπάνη· τουρκ. *kazma*.

(τὰ συναχθούμεν), κατά τὰ ἀρχ. σέ -οῦ-
μεν.

οῦ ἀντί ἰ μέσα στή λέξη : ζηλεύω > ζου-
λεύω, ζήλεια > ζούλεια, θρόβαλο > θρού-
βαλο, θρύμπη > θρούμπη, κατηγοῆς >
κατσούφης, κυλλός > κουλός, κινῶ >
κουνῶ, κυτίον > κουτί, μινθός > μουν-
τός, μυστάκιον > μυστάκι, ξουράφιον >
ξουράφι, σπηρία > σουσιά, σποῖμ >
σουσάμι, τύμπανο > τούμπανο κ.τ.δ.
ἀπό ἐπίδραση γειτονικῶν ὑγρῶν, χειλι-
κῶν, ὑπερωικῶν ἢ ὀδοντικῶν συμφώνων
(Γ. Χατζιδ. ΜΝΕ 2, 281. καὶ 295 καὶ
στήν Ἀθηνᾶ 24, 22. κέξ., Μ. Φιλήντ.
Γλωσσογν. 3, 161 κέξ.). Κατὰ V. Be-
schewliew στήν Glotta 17, 67 τὸ ἰ ἐ-
γινε πρῶτα ἢ καὶ ὕστερα οῦ.

οῦ ἀντί ο σέ λέξεις Ἰταλ. καταγωγῆς :
κουβέρτα, κυμάντο, κουμπάνια, κουμ-
πάρος, κουρτίνα, κουφέτο, σπιούνος,
φλουρι κ.τ.δ. ἀπόδοση τοῦ Ἰταλ. ο, ποῦ
εἶναι κλειστότερο ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ καὶ
φαίνονταν ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας σὰν οῦ
(Γ. Χατζιδ. ΜΝΕ 2, 289).

οῦ κατάλ. θηλ. οῦσ. : ἀλεπού, γελλοῦ,
γλωσσού, μαιμού, μυλωνού ἤδη μεσν.
(βουζ-οῦ) ἀπὸ ἀρχ. -ώ : ἀλωπώ, Γελλώ,
μιμῶ κ.τ.λ. (Α. Κορ. Προλεγ. 327, Μ.
Φιλήντ. Γραμμ. 447 καὶ 504 καὶ Γλωσ-
σογν. 1, 163).

οῦ κατάλ. ἀνδρωνιμ. καὶ ἐπαγγελμ. : Βα-
σιλ-οῦ, Μιχαλ-οῦ, καπελ-οῦ, μυλων-οῦ
ἤδη μεσν. (Βασιλοῦ), ἀπὸ τὴν ἀρχ. ἰων.
αἰτ. -οῦν τῶν κυρίων ὀνομ. σέ -ώ : Ἀρ-
τεμοῦν, Δημοῦν, Ἰοῦν (Γ. Χατζιδ. Ein-
leit. 2, 5, ΜΝΕ 2, 78 καὶ στήν Ἐπιστ.
Ἐπετ. Πανep. 1, 133).

οῦ κατάλ. ἐπιρρ., ἀντί -ω : ἀπάνου, κάτου,
χάμου· κατὰ τὰ ἀρχ. ποῦ, ὀπου, αὐτοῦ
(Γ. Χατζιδ. ΜΝΕ 2, 309).

οῦ κατάλ. γεν. ἐν. τριτοκλίτων οὐδέτερον,
ἀντί-ος : αἱμάτ-ου, γαλάτ-οῦ, κυμάτ-ου

κατὰ τὰ δευτερόκλιτα.

-οῦ κατάλ. ἐπιρρ. : ἀλλ-οῦ, παντ-οῦ· κατὰ
τὰ ποῦ, αὐτοῦ, ἀλλαχοῦ.

οῦ ἐπιφών., ἀρχ. ῶ.

οῦαι ἐπιφών., λόγ., μεταγν. οῦαι.

οῦβερτούρα ἢ, γαλλ. *ouverture*.

οῦγαινα ἢ, εἶδος ψαριοῦ· ἀρχ. θαινα.

Οὔγγαρέζος ὁ, ἀπὸ τὸ Οὔγγαρια + κα-
τάλ. -έζος.

Οὔγγαρια ἢ, λόγ., μεσν. Οὔγγαρία.

οὔγγια ἢ, ἀρχ. οὔγγια < λατιν. *uncia*.

Οὔγγρος ὁ, λόγ., μεσν. πληθ. Οὔγγ(α)-
ροι < Οὔνου-γούροι < Οὔνοι (G. Mo-
ravsik στήν Byz. Zeit. 30, 247 κέξ.).

οὔγια ἢ, μεσν. οὔγια < μεταγν. οὔα < ἀρχ.
ῶα (Α. Κορ. Προλεγ. 363).

-οὔδα κατάλ. ὑποκορ. : κοπελ-οὔδα, πεταλ-
-οὔδα, κ.τ.δ.· μεσν. κατάλ. -οὔδα, ἀπὸ
τὰ οὔδ. ὑποκορ. σέ -οὔδι.

-οὔδακι κατάλ. ὑποκορ. : λαγ-οὔδακι, μυα-
λ-οὔδακι, μωρ-οὔδακι, παλι-οὔδακι,
σταυρ-οὔδακι κ.τ.δ.· ἀπὸ ὑποκορ. σέ -οὔ-
δι + ὑποκορ. κατάλ. -άκι (λουλουδ-άκι).

οὔδε σύνδ., ἀρχ. οὔδέ.

οὔδέποτε ἐπιρρ., λόγ., ἀρχ. οὔδέ ποτε.

-οὔδες κατάλ. πληθ. ἀρσ. σέ -οὔς καὶ θηλ.
σέ -οὔ : ἀλεπ-οὔδες, παπ-οὔδες, μαιμῦ-
δες· ἀρχ. ἰων. κατάλ. -οὔς, γεν. -οὔδος,
πληθ. -οὔδες (Γ. Χατζιδ. ΜΝΕ 2, 16).
Πβ. κατάλ. -οὔ.

οὔδέτερος ἐπίθ., λόγ. ἀρχ. οὔδ-έτερος <
οὔδ' έτερος (= οὔτε ὁ ἄλλος) :

-οὔδης ὑποκορ. κατάλ. : λειχ-οὔδης· ἀπὸ
οὔδ. ὑποκορ. σέ -οὔδι.

-οὔδης κατάλ. ἐπωνύμιον : Καλ-οὔδης,
Κουμαν-οὔδης, Μαντ-οὔδης, Σπαν-οὔ-
δης· ἀπὸ οὔδ. οὔσ. σέ -οὔδι.

-οὔδι κατάλ. ὑποκορ. : ἀγγελ-οὔδι, καλ-
-οὔδι, μαθητ-οὔδι, μουσ-οὔδι, χαρ-οὔδι,
ξεπεταρ-οὔδι, τρυφερ-οὔδι κ.τ.δ.· μεσν.
-οὔδιον (κατ-οὔδιον, λαγ-οὔδιον) < μεταγν.
ὑποκορ. κατάλ. -οὔδιον (σακκ-οὔδιον),

ἀπό οὐσ. με θέμα σέ -ου + ὑποκορ. κα-
τάλ. -διον: βούσ - βού-διον, ὄστου - ὄ-
στου-διον, χρούς - χρού-διον, φλούς -
φλού-διον (Γ. Χατζιδ. MNE 2, 306,
Einleit. 109 και στήν Ἀθηνᾶ 28, 185
κέξ.).

οὐζο τό, ἴσως ἀπό τήν ἰταλ. φρ. *uso Mas-
salia* (= γιά τήν [ἐμπορικῆ] χρήση τῆς
Μασσαλίας) (Α. Τζάρτζανος στό Ἡμε-
ρολ. Μ. Ἑλλάδος, 1932, σ. 145 κέξ. και
στός Indog. Forsch. 52, 217 κέξ.).

οὐίσκι τό, ἔκλιτ., ἀγγλ. *whisky*.

οὐκλα κατάλ. μεγεθυντ.: ἀντρ-οὐκλα,
ματ-οὐκλα, χερ-οὐκλα, φαρ-οὐκλα ἀπό
λατιν. οὐσ. σέ -uc(u)la (*conucla, ran-
nucla*):

-οὐλα κατάλ. ὑποκορ. θηλ. οὐσ.: βαρχ-οὐ-
λα, γαι-οὐλα, εὐχ-οὐλα, ξανθ-οὐλα, παι-
δ-οὐλα, ψυχ-οὐλα ἀπό λατιν. κατάλ.
-ulla (Γ. Χατζιδ. MNE 2, 306. Πβ. G.
Weigand στό Balkan-Archiv. 2, 152
κέξ.).

-οὐλάκι κατάλ. ὑποκορ. λιγ-οὐλάκι, μικρ-
οὐλάκι ἀπό ὑποκορ. σέ -οὐλί + κατάλ.
-άκι.

οὐλαμός ὁ, λόγ., ἀρχ. οὐλαμός.

-οὐλάς κατάλ. οὐσ. ἐπαγγελματικῶν: ἀβγ-
οὐλάς, νερ-οὐλάς ἀπό ὄνομ. σέ -οὐλα
+ κατάλ. -άς.

οὐλεμάς ὁ, λόγιος μουσουλμάνος τουργκ.
ulema.

οὐλή ἡ, σημάδι ἀπό γιατρεμένη πληγή
λόγ., ἀρχ. οὐλή.

-οὐλής κατάλ. ὑποκορ. ἀρσεν. οὐσ. και ἐ-
πιθ.: ἐαυτ-οὐλής, μικρ-οὐλής, νοστιμ-
οὐλής ἀπό οὐδ. σέ -οὐλί. Βλ. κατάλ.
-οὐλί.

-οὐλί κατάλ. ὑποκορ. οὐδ. οὐσ.: σακ-οὐλί,
χερ-οὐλί ἤδη μεσν. κατάλ. -οὐλλιν (δεν-
δρ-οὐλλιν) < ἀρχ. κατάλ. -ἔλλιον (ἀνθ-
-ἔλλιον, βρεφ-ἔλλιον, δειδρ-ἔλλιον) (Φ.
Κουκουλές στήν Ἀθηνᾶ 51, 122). Κα-

τά Γ. Χατζιδ. MNE 2, 306 ἀπό τῆ λα-
τιν. κατάλ. -ullus.

οὐλιά ἡ, κατακάθι κρασιοῦ ἢ λαδιοῦ ἀρχ.
ἔλη + κατάλ. -ιά.

-οὐλικαίκαρ > κατάλ. οὐσ.: κουτ-οὐλικαίκαρ,
στραβ-οὐλικαίκαρ ἀπό ὑποκορ. σέ -οὐλής
+ μεγεθ. κατάλ. -αίκαρ.

-οὐλίττω > κατάλ. ὑποκορ. ρημάτων: μασ-
οὐλίττω, βρεχ-οὐλίττω ἀρχ. κατάλ. -ἔλ-
λω (ἔεσται-οὐλλω) σπερχ-ἔλλω κ.τ.δ.)
+ κατάλ. -ίττω (Γ. Χατζιδ. MNE 2, 584).

οὐλίτιδα ἡ, λόγ., νεώτ. οὐλίτις ἡ.

οὐλο τό, ἀρχ. οὐλλον.

οὐλος ἐπιθ.: σγουρός λόγ., ἀρχ. οὐλος.

-οὐλός κατάλ. ἐπιθ.: βαθ-οὐλός, νερ-οὐλός,
μακρ-οὐλός, παχ-οὐλός, στρουμπ-οὐλός
κ.τ.δ.: ἀπό τῆ θηλ. κατάλ. -οὐλα < οὐδ.

-οὐλί < ἀρχ. -ἔλλι-ον (ἦ)λατιν. -ulla (Γ.
Χατζιδ. στό Λεξ. Ἀρχ. 3, 12 κέξ.).

-οὐμαι κατάλ. α' ἐν. προσ. μεσ. και παθ.
ρημάτων: οὐμαι, ἐρχ-οὐμαι, κάθ-οὐμαι,
γιν-οὐμαι, κτλ. π.π. πληθ.: ἐρχ-οὐνται,
ἤδη-οὐμεν (ἐμποδίζονται, ἐρχονται,
εὐχνοῦνται) κτλ. ἔγινε κατά τὸ ἐνεργη-
τικο-σεν-σεν (ἔχουν, αγαποῦν) (Γ. Χα-
τζιδ. στό Ἀθηνᾶ 52, 96, Ν. Ἀνδριώτ.
στί Ν. Ἑστ. 55, 917 κέξ.).

οὐμανισμός ὁ, ἀνθρωπισμός (κατά τοὺς
ἀρχ. Ἕλληνας), λόγ., νεολατιν. *human-
-ismus* < λατιν. *human-itas* (= ἀνώτε-
ρη κλασσικὴ μαρφωσῆ) < *humanus* (=

ἀνθρωπίνος)

-οὐμε κατάλ. α' πληθ. προσ. ἐνεργ. δξύ-
τωνων σεν: ἀντί-ομε: ἔχ-ομε, θέλ-ομ-
με, καθ-ομμε, κατά τὸ γ' πληθ. ἔχουν,
θέλουν, κτλ. (Γ. Χατζιδ. στήν Ἀθηνᾶ
42, 96, Ν. Ἀνδριώτ. στί Ν. Ἑστ. 55,
917 κέξ.).

-οῦμε κατάλ. α' πληθ. προσ. ἐνεργ. περι-
στωμένων σην. ἀντι-ῶμεν: ἀγαπ-οῦμε,
νικ-οῦμε, τιμ-οῦμε ἀπό τὸ γ' πληθ. ἀγα-
ποῦν, νικοῦν, τιμοῦν κ.τ.δ. (Γ. Χατζιδ.